

Mrzla prha reakciji KOMENTAR SVETOVNEGA IMPERIALIZMA k Togliattijevi izjavi

Svetovni reakcionarni krogi smatrajo izid volitev v Združenih državah za svoj uspeh, akoravno se s tem ni nič izpremenilo, ker je Truman in njegova uprava dejansko izraz hotenja republikanske stranke. Truman, Byrnes itd. so v svojem bistvu demokrati republikanske miselnosti in predstavnik dolarskega imperializma. Reakcionarni krogi so pričakovali, da bodo ameriške volitve našle svoj odmev pri francoskih volitvah in prinesle zmago reakcionarnim strankam De Gaulleve zveze in Bidaultovi stranki. Toda francoski narod se je odločil drugače in izrekel svoje zaupanje levi ter tako dovedel k zmagi komunistično stranko.

Čeprav je danes še težko in prezgodaj prerokovati posledice izida francoskih volitev, vendar je to viden dokaz, da francoski narod odklanja delitev sveta v dva tabora in da se ne pusti vpreči v reakcionarni blok po zamisli vojnih hujskačev, kakor n. pr. Churchilla, ki je že v Fultonu začel svojo kampanjo za osnovevanje zapadnega bloka, kar je še prečkiral v svojem govoru v Švici, ko je zagovarjal ustanovitev Združenih zapadnoevropskih držav z vključitvijo Nemčije kot proličež Sovjetski zvezi. Francosko ljudstvo je glasovalo za komunistično partijo tudi zato, ker ve iz izkustev komaj končane vojne, da samo zaveznitvo s Sovjetsko zvezo daje Franciji varnost pred napadi od strani drugih držav.

Niso pa bili same zunanji politični razlogi, ki so napotili francosko ljudstvo, da je privedlo do zmage komunistično stranko. Ljudstvo vidi danes v tej stranki jamstvo za izvedbo socialno-gospodarskih reform, ki bodo prinesle izboljšanje življenjske ravni, popolno zaposelnost, pravilno razmerje med mezdami in cenami in končno stabilnost valute. S temi volitvami je francosko ljudstvo odklonilo tudi De Gaullovo hrepenenje po diktaturi ter zadalo težak udarec mednarodni reakciji kapitala.

Francoske volitve bodo verjetno vplivale tudi na zunanjo politiko Britanije, ker se bo laburistična vlada težko navezala brez-pogojno na kapitalistične Združene države. Ni izključeno, da bodo laburisti v zvezi s temi volitvami začeli voditi svojo lastno zunanjo politiko, namesto da bi nadaljevali — kakor so to do sedaj storili — zunanjo politiko konservativcev.

Zmaga komunistične stranke v Franciji bo imela neposreden vpliv tudi na Italijo, kjer so se pokazali v zadnjem času prvi znaki novega razdobja v italijanski notranji politiki, zaradi sporazuma za ožje sodelovanje med komunisti in socialisti. Pri tem ne smemo prezreti pomembnega sestanka Tito-Togliatti. Tudi ta dogodek moramo presojati iz širokih vidikov velikih političnih dogajanj, ne pa iz ozke perspektive starih šovinističnih nacionalizmov in nasprotstev. Boj velja v prvi vrsti reakciji, ki ruje po celem svetu. Naše delo gre za to, da na ruševinah, ki jih je zapustila vojna, zgradimo novi svet na resnično demokratičnih osnovah, ki temeljijo na pošteno-

sti, pravičnosti in sodelovanju med narodi. Za doseg tega cilja moramo pokazati mnogo samozafajevanja in volje do odpuščanja. Ozke pregrade, ki nam jih je dala zgodovina v zibelko moramo podreti in mimo teh pregrad uresničiti tista načela, ki bodo ustvarjala novo družbo na novih temeljih višjih idealov skupnosti.

Francoski narod je bil v največji zgodovini večkrat kažipot ostalim narodom. Veliki duhovi kakor Rousseau, Montesquien in Voltaire, ki so bili očetje prebujenja, ne samo francoskega naroda, temveč vseh evropskih narodov, ustvaritelji meščanske družbe in rešitelji ljudstev izpod srednjeveškega mračnega despotizma, so bili predhodniki velikim duhovom Marxa, Engelsa in Lenina, ki so postavili temelje novi socialistični družbi z namenom, da rešijo človeštvo kapitalističnega suženjstva, v katero je zapadlo in ki je bila najprej uresničena v Rusiji pod vodstvom Lenina in Stalina. Medtem ko je prišel prvi veliki prerok novejšega časa z zapada ter oplodil vzhod, je drugi nastal na vzhodu, od koder izžareva na vse strani, zajemajoč tudi narode, ki še ječijo pod kolonialnim suženjstvom.

Francija, ki je zaradi poraza leta 1940 začasno prenehala igrati tisto vlogo, ki ji pripada po njenem položaju in po njeni zgodovinski tradiciji, bo sedaj ponovno stopila v središče političnega dogajanja in vodila svojo lastno zunanjo politiko. S tem bo stopil novi močan faktor na pozornico za izgraditev miru in novega reda v Evropi. Tako bo sedaj Francija, ki je prvotno zaradi nesposobnosti meščanske družbe začasno podlegla navalu nacifašističnih Hunov, ponovno zavzela njej pripadajoče mesto v družbi ostalih narodov. Izid zadnjih volitev je izraz pravilnega razumevanja duha časa in kaže na velike notranje moči franco-

skega ljudstva, ki črpa iz poraza nove moči za ustvarjanje svoje boljše bodočnosti, kakor so iz prvotnega poraza črpali slovanski narodi moč za izgraditev resnično svobodnih ljudskih držav.

Ta dogodek močno presega okvir francoske države, ker predstavlja zbliznanje evropskega zapada vzhodu, kar bo ustvarjalo osnove za najožje sodelovanje med evropskimi narodi. Izid volitev je smrtni udarec za Frankovo Spanijo — zadnjo trdnjavo

nacifašizma — in za vso svetovno reakcijo, ki je v zadnjem času vodila ofenzivo proti ljudskim demokratijam. Zgodovinski razvoj človeške družbe gre stalno naprej in čas kot sredstvo tega razvoja zmelje vse ovire, ki jih človeštvo postavlja za namenom, da ovira naravni potek napredka. Tako je čas zmel v prah in pepel protinaravno tvorbo kapitalizma — nacifašizem in ista usoda čaka vse podobe tvorbe reakcije pod kakršnimkoli imenom in grbom

bi se že pojavile. Nedeljske volitve v Franciji so dokaz, da se francosko ljudstvo zaveda svoje zgodovinske misije in da se ne bo izneverilo velikim nalogam, ki ga še čakajo. Mogoče ni več daleč dan, ko se bo uresničilo to, kar je Churchill želel, namreč federacija evropskih držav, vendar pa z »majhno razliko« to je ne kot orožje proti progresivnim državam, temveč kot njihov izraz.

Dr. K. C.

Zakaj je Evropa krvavela

Ko so po prvem svetovnem pčzaru državniki vsega sveta pristopili k urejanju mednarodnih odnosov, je bilo človeštvo prepričano, da je bila doživeta tragedija zadosten nauk za vsakogar, ki je soodgovarjal za splošen mir in da se nam odslej katastrofe vsaj v takem obsegu ni več treba bati. Na žalost se je miroljubni svet prevaral v svojem upanju. Izkazalo se je, da še vedno obstajajo stremljenja, ki so vsak trenutek pripravljena pahnuti svet v novo klanje. Novo, še hujšo preizkušnjo, ki smo jo nedavno preživeli, je v veliki meri zakrivila lahkovernost nekaterih narodov in zločinska lahkorniselnost nekaterih zapadnih državnikov, kot so bili n. pr. v Angliji Chamberlain, v Franciji pa Daladier in drugi; ti so se dali preslepiti od ljudi, ki so se predstavljali za odrasitelje sveta, pa jih je isti svet po končani vojni spoznal za mednarodne vojne zločince.

Se važnejši vzrok, da drugega svetovnega spopada ni bilo mogoče preprečiti, pa moramo iskati v dejstvu, da je bila največja miroljubna sila, Sovjetska zveza, pri takratnih mirovnihi pogajanjih odrinjena v stran kot nezaveten svetovalec.

Danes ponovno prisostvujemo krčevitim naporom človeštva, ki je v razdobju ene generacije doživelo dve tragediji nezaslišanega obsega, da vendarle najde toliko iskano obliko trajnega mirnega sožitja. Nič se ne čudimo, če so priprave za doseg neskaljenega miru tako dolgotrajne in komplicirane: visoki cilji so bili vedno težko dosegljivi. Iznemadi nas pa nekaj drugega. Iskreni prijatelji miru so resno zaskrbljeni, ko opažajo, da odgovorni zapadni državniki slepo tiščijo v iste napake, ki so jih storili pred 25 leti in ki so v svojih posledicah sprožile nov plaz gorja nad izmučeni svet.

In vendar čbtoji bistvena razlika v položaju po prvi in drugi svetovni vojni! Danes interesu miroljubnega sveta neustrahno zagovarja Sovjetska zveza, tisti svetovni činitelj, ki ga ves svet priznava za svojega rešitelja iz smrtnega objema nacifašizma. Ko v današnji živčni psihozi spregovori ta ali oni sovjetski državnik, napeto prisluhne ves svet, zavedajoč se, da od vzhoda prihaja luč.

Zato ne bo odveč, da tu povzamemo glavna izvajanja iz tehtnega in nad vse pomembnega govora, ki ga je imel G. I. m. v

Moskvi eden najbolj razgledanih sovjetskih mož, D. A. Zdanov.

»Politika Sovj. zveze v mednarodnih zadevah je jasna in določena. To je politika borbe za trden in demokratičen mir med narodi, politika vsestranske utrditve prijateljskega sodelovanja med miroljubnimi narodi.

Zajamčiti trajen in siguren mir pomeni omogočiti tak mir, ki ne sme pustiti napadalca nezakovanega in v katerem ne smemo pozabiti žrtev v boju za skupno zmago.

Lahko bi pričakovali, da bo ta jasen in točen program vzpostavil splošnega miru in varnosti uresničen brez posebnih težav in nesoglasij, toda dejansko se ni zgodilo tako. Nasprotno, ta program je našel na organizirani odpor reakcionarnih elementov vrste držav, predvsem Anglije in ZDA, ki so izkoriščale nekatere male države, ki so se pokazale pripravljene slediti anglo-ameriški politiki, pa naj stane kar koli, kljub razumu in dejstvom, in ovirati sodelovanje pri izdelavi mirovnihi pogodb med zmagovitimi deželami in bivšimi zavezniki Hitlerjeve Nemčije.

Te in tem šlične antidemokratične težnje pri razpravljanju o načrtih mirovnihi pogodb na pa-

rški konferenci so se posebno pokazale pri razpravljanju o statutih Trsta, pa tudi glede vprašanja internacionalizacije Donave. Vrsta gospodarskih zahtev, ki so bile postavljene v zvezi s pripravami mirovnihi pogodb, niti od daleč niso ustrezale načelom pravičnosti. Na mirovni konferenci so razkrinkali tako skrajno nepravično načelo »enakih pogojev«, ki pomenijo težnjo ekonomsko močnih dežel, da bi zaslužile ogromno škodo v vojni in ki so prisiljene, da bodo morale še dolgo letiti prizadejane jim rane.

Na pariški konferenci je izzvalo velik odpor celo tako neizpodbitno načelo demokratičnega miru, kakor je izkoreninjenje ostankov fašizma in utrditev demokratičnega reda v deželah, ki so sodelovale v vojni.

Kampanjo za oviranje mednarodnega sodelovanja, ki jo vodijo odkriti in prikriti nasprotniki trdnega miru, pa spremlja besna protisovjetska gonja. Nebrzdana protisovjetska »atomska« propaganda, izsiljevanje in grožnje z novo vojno, ki jih vztrajno razširjajo politično-obveščevalni agenti in njihovi sodelavci, so potrebni samo podpihovalcem nove vojne kakor so Churchill in njegovi somišljeniki. To protisovjetsko kampanjo vodijo reak-

Stvari
! a katerih
je vredno
razmišljati

Ocvirek s tiskovne konference

Na tiskovni konferenci v torek je polk. Bowman izjavil, da kar se tiče uporabljanja konj proti demonstrantom, je to po vsej Evropi v navadi (v novi Jugoslaviji seveda polk ni bil in zato ne ve, da jih tam ne uporabljajo, pa tudi v drugih državah s pravo ljudsko demokracijo so postali nepotrební).

Glede izleta v Redipuljo je dejal, da ne pozna pravega poteka dogodkov. (Ne verjamemo, da gospod polk. Bowman ne bi imel na razpolago prevajalcev, ki bi mu prevajali članke iz tržaskih listov.)

Iz Palestine

Reuter poroča, da so po sporčilu nekega funkcionarja pognali v zrak vlak vzhodno od židovskega mesta Tel Aviva. Malo pred polnočjo je bil v bližini eksplozije nekaj streljanja z malokaliberskim orožjem. Kot poročajo, se je vlak užgal.

Stavka v Kolumbiji

V Bogoti so odredili obsedno stanje zaradi številnih neredov, ki so zadnje dni nastali v industrijskem središču Kali. Zaradi stavke delavcev neke petrolejske družbe vlada v mestu vznemirje nje. Avtomobilski vozači so v glavnem mestu proglasili stavko iz solidarnosti. V sredini Kalija je prišlo do neredov in ena oseba je bila ubita. Stavka se je razširila na transporte, električne družbe in železnice.

PO ŠIROKEM SVETU

VPRAŠANJE IZSELJENCEV IN BEGUNCEV

V taboriščih v Avstriji, Nemčiji in Italiji je mnogo izseljencev in beguncev, ki bi se radi vrnili domov. Po večini so to begunci iz ZSSR, Poljske in Jugoslavije. V taboriščih pa vlada nevzdržno stanje, ker so se vanje vtihotapili kolaboracionisti in vojni zločinci, katere uporabljajo zavezniške vciaške oblasti za posvetovalne organe. Ti elementi vodijo v taboriščih sovražno propagando proti svojim domovinom in varajo ljudi ter izvajajo pritisk na vse tiste, ki so se izjavili za vrnitev v domovino. V mnogih taboriščih dovoljuje kvizlingom, da izdajajo svoje časopise, ki so polni strupene propagande proti državam, iz katerih so zbežali. Odkrito že pišejo da je tretja vojna na pragu. Uprava taborišč pa štiti in še pomaga tem vojnim kvizlingom, ki vrše sistematično propagando in pritisk na begunce in s takim postopanjem ovirajo repatriacijo.

Pravilna rešitev begunskega vprašanja je izredno važna, ker vpliva na mednarodne odnose. Namestnik sovjetskega ministra za zunanje zadeve Andrei Višinski je imel v New Yorku na seji komiteta Glavne skupščine OZD govor o vprašanju mednarodne organizacije za begunce. Med drugim je dejal:

Nobena tajnost ni, da so taborišča beguncev v zapadnih conah Nemčije in Avstrije kakor tudi v nekaterih drugih deželah Zahadne Evrope, žarišča in središča, kjer se zbirajo vojaški kadri plačancev, ki predstavljajo organizirano vojaško silo v rokah te ali one tuje države. Ta taborišča so ohranjena v celoti vojaški značaj in ureditev saj imajo čete, bataljone, polke, štabe, vojaško policijo, vojaška sodišča in vojaške zapore.

Navedel bom nekaj dejstev. Dne 5. junija t. l. je objavil »New York Times« poročilo dopisnika Associated Pressa iz Nemčije, kjer pravi: Kakor so sporočile britanske oblasti, so postale edince bivše jugoslovanske kraljevske vojske, ki so nastanjene v tem kraju, središča, odkoder se vtihotapi orožje razbojnikom, ki hočejo z oboroženo silo odstraniti zakonito vlado Jugoslavije. Orožje in municijo pošiljajo v Jugoslavijo prek Nemčije in Avstrije. To gibanje vodi 40 generalov kraljevske jugoslovanske vojske katerih štab je v taborišču za razseljene osebe v bližini Mendela ki je organizirano na vojaški podlagi.

Precej takih taborišč je, ki so polna bivših fašističnih agentov iz vrst »jugoslovanskih kraljevskih oficirjev«. Tako je taborišče Eholi v Italiji, ki ga vodi zloglasni kvizlingovec

Micdrag Damjanovič, dalje taborišče v Sankt Johannu v Pongau v Avstriji, ki ga vodi kvizlingovec Čedomir Petrovič, tako pa je tudi taborišče v Darmstadtu v Nemčiji, kjer orožništvo s silo preprečuje veliki skupini bivših jugoslovanskih vojnih ujetnikov, da bi se vrnila v domovino.

Predstavnikom jugoslovanske vlade ni dovoljen dostop, pač pa hujskačem proti jugoslovanski vladi.

Enak položaj je v taboriščih za poljske državljane, kjer izvajajo pristaši Rackiewiczza, Becka in Andersa sistematično propagando proti polski vladi.

Sovjetska delegacija predlaga, naj se vzamejo naslednji predlogi kot osnova za ustanovitev mednarodne organizacije za begunce, ki mora biti seveda začasna organizacija, kakor tudi razpravo o načrtu statuta te organizacije.

1. V zaveznških okupacijskih conah Nemčije, Avstrije in deloma v nekaterih področjih drugih dežel zahadne Evrope živi sedaj še vedno preko 1.200.000 beguncev in izseljencev, ki so po večini iz Sovjetske zveze, Poljske in Jugoslavije. Ker se precejšen del teh oseb želi sedaj vrniti domov, je treba določiti kot eno najvažnejših nalog mednarodne organizacije za begunce, ki jo sedaj ustvarjamo da pospeši hiter povratek teh beguncev in izseljencev k njihovim državam in normalnemu življenju ter odkloni načrt za njihovo preselitev v oddaljene dežele, kakor so Kanada, Avstralija, južnoameriške dežele itd.

2. Mednarodna organizacija za begunce in razseljene osebe se ne sme baviti z onimi osebami, ki jih vodi sovražni občutki in ki odklanjajo pomoč vlade svoje domovine glede vrnitve domov, ker nočejo pomagati pri obnovi njihovih dežel, ki so preživele težka leta vojne in sovražnikovo invazijo.

3. Podpora mednarodne organizacije za begunce ne smejo uživati osebe, ki spadajo v naslednje kategorije:

a) vojni zločinci, kvizlingovci in izdajalci, kakor tudi osebe, ki so prostovoljno pomagale oboroženim silam svražnika;

b) osebe, ki pripadajo razpuščenim vojaškim enicam in polvojaškim formacijam, ki so se borile na strani Hitlerjeve Nemčije in njenih zaveznikov, kakor n. pr. oficirski zbor korpusa Rogozina, ki so ga ustanovili Nemci leta 1941. iz ruskih belogardistov, delje vojaške formacije ustašev in četnikov, sestavljene

Od tedna...

6. t.m. je iznenadila svet in predvsem zapadne imperialiste izjava sekretarja italijanske komunistične partije Togliattija o razgovorih z maršalom Titom, o Trstu in o pogojih direktnih pogajanj med Italijo in Jugoslavijo. Demokratični tisk je označil Titovo pobudo kot dokaz njegove dosledne demokratičnosti. Reakcionarni tisk pa vidi v tem veliko nevarnost za imperialistične nakané.

7. t.m. na dan 29 obletnice velike oktobrske revolucije je imel v Moskvi sovjetski general in sekretar VKP (b) Ždanov znamenit govor o herojskem vstajanju SZ iz vojnih ruševin in o dosledno demokratični zunanji politiki SZ.

10. t.m. so demokratične sile Francije zaznamovale velik uspeh z zmago komunistične stranke pri volitvah v francosko skupščino.

Tudi italijanska komunistična stranka je zmagala na upravnih volitvah v nekaterih večjih italijanskih mestih.

iz bivših oficirjev kraljevske jugoslovanske vojske itd.

Ker predstavljajo vse osebe, ki pripadajo vojaškim in polvojaškim formacijam in poljski emigrantski armadi Andersa pripravljene kadre vojaških plačancev nekaterih tujih držav za uresničenje napadalnih načrtov, je treba te osebe takoj opustiti, onim pa, ki se želijo vrniti v domovino nuditi pomoč mednarodne organizacije za begunce.

4. Da se preneči propaganda v taboriščih proti repatriaciji in odstranitvi iz uprav taborišč osebe, ki so se omadževale v preteklosti zaradi sodelovanja z nacističnimi oblastmi, moralo priti uprava taborišča pod kontrolo Združenih narodov in sicer v sporazumu z vladami dežel, katerih državljeni predstavljajo večino prebivalcev dotičnega taborišča.

To so konkretni predlogi, ki jih stavlja sovjetska delegacija v imenu sovjetske vlade komiteju št. 3 v proučitev in ki jih predlaga kot podlago pri ustanavljanju mednarodne organizacije za begunce.

Volitve v Franciji

Značilno za izid francoskih volitev je, da je komunistična stranka zmagala in tako postala najmočnejša stranka v Franciji. Socialisti pa, ki se niso hoteli pridružiti komunistom, so doživeli poraz. Prav tako se je zmanjšala moč desedane najmočnejše stranke — MRPI (republikansko ljudsko gibanje ali demokristjani).

Po dosedanjih podatkih je stanje sledeče. Od 619 poslanskih mest je do sedaj znanih 596. Komunistična stranka ima 175 poslancev (26 več kot zadnjič). MRP (demokristjani) imajo 161 poslancev (izgubili so dva). Socialisti 96 poslancev (izgubili so jih 26). Radikali 63 (porast 18). Republikanska stranka svobode in njeje sorodne desničarske skupine 101.

Londonski »Daily Worker« se je izrazil tako o francoskih volitvah: »To je velika zmaga za demokratični in socialni napredek. Francoski narod je dokazal, da ne misli sodelovati s Churchillovimi načrti za ustanovitev reakcionarnega bloka proti Sovjetski Zvezi.«

Volitve v Italiji

V nedeljo so bile upravne volitve v Italiji. Po uradnih podatkih so dobili od 1.582.207 glasov: Ljudski blok (komunisti in socialisti) 775.915, krščanska demokracija 379.588, »Uomo qualunque« 231.168 in liberali 122.551 glasov.

V Rimu so bili sledeči rezultati: Ljudski blok 189.174, demokristjani 103.378, monarhistična stranka 36.072, Uomo Qualunque 406.567, republikanci 40.323, liberali 25.787, neodvisni socialisti 3601.

V Italiji se je okrepil ljudski blok in na volitvah tudi zmagal. Fašisti pa so se začeli zbirati okoli neofašistične stranke, ki jo predstavlja stranka »Uomo Qualunque«.

Na tisoče krokarjev kroži nad mestom Kalkuta in čaka na nove mrličé

Po poročilih Reuterja zajemajo nemiri v Indiji vedno večja področja. Pred nedavnim so objavili da je bilo ubitih 3000 oseb. V zadnjih poročilih na javljajo, da so izbruhnili novi nemiri. Ob priliki sponadov blizu Meruta je bilo po uradnih poročilih ubitih 400 do 500 ljudi. V Ansteheri pa računajo, da je padlo 700 oseb, ranjenih pa jih je bilo okoli 1000. V Kalkuti so zažgali več prodajaln v bližini osrednjega parka. (Fotografija iz francoske revije »Nuit et Jour«)

PO DOMAČI ZEMLJI

Zakaj je Evropa krvavela

cionarni imperialistični krogi, za katere je vojna dobičkanosen posel, ki ne želijo trdnega demokratičnega miru in razširjajo zato klevetniške kampanje proti Sovjetski zvezi — resnični pobornici demokratičnega miru.

Tovariš Stalin je pokazal, da Sovjetske zveze ni mogoče prestrašiti z izsiljevanjem in špekulativno grožnjo nove vojne. V tranuku, ko smo se zbrali tu, da praznujemo 29 obletnico naše Velike revolucije, branijo naši tovariši, ki predstavljajo sovjetsko državo, na sejah Glavne skupščine OZN v New Yorku neomajno načelo mednarodnega sodelovanja in stvar miru. Predlog, da bi splošno zmanjšali oboroževanje in prepovedali proizvodnjo in uporabo atomske energije v vojne namene, ki ga je postavil v imenu sovjetske delegacije tov. Molotov, pomeni tudi sam ncv velik prispevek Sovjetske zveze k delu za zavarovanje miru in vzbujajo simpatijo in podporo naprednih ljudi vsega sveta. Zopet vstaja Sovjetska zveza pred vsem svetom kot pobudnica za ustvaritev trdnega demokratičnega miru in mednarodnega sodelovanja. Prepričani smo, da bo končno uspešno končano delo vzpostavljanja trdnega miru in varnosti, pa naj že nasprotujejo kakršne koli sile. Pri tem prepričanju prihajamo do tega, da rastejo sile, ki delajo v korist miru, v vsakim dnem in imajo pri tem trdno oporo. Te sile so vedno bolj organizirane in močne. Sovjetska zveza ni osamljena v tem boju za trden demokratični mir in kolektivno varnost narodov. Miroljubno politiko Sovjetske zveze podpirajo milijoni ljudi v inozemstvu. Tovariš Stalin je rekel, da si narodi sveta ne želijo ponovitve vojnih strahot. Ti narodi se vztrajno borijo za utrditev miru in varnosti.

Zrtve in udarce, ki jih je povzročila strašna vojna, in zmaga nad Hitlerjevo Nemčijo in imperialistično Japonsko so ustvarili nov politični položaj v vsem svetu. To pa je tudi vzpodbudilo ljudske množice, dvignilo njihovo politično aktivnost in močno pospešilo demokratični razvoj v vseh deželah. Demokratične sile so narastle in se pomnožile, dočim so reakcionarne sile oslabiljene, pa naj se še tako trudijo, da bi se obdržale na svojih položajih in zavre demokratični razvoj narodov. Dovolj je, če se spornimo sijajnih zmag demokratične v bratskih slovanskih deželah — Jugoslaviji, Češkoslovaški in Poljski. V teh deželah cvete nova resnična demokracija, ki je bila izvoljena s krvjo narodov in skovana v velikem svetem boju proti Hitlerjevemu fašističnemu jarmu. Ti narodi so vzeli usodo svojih držav v svoje roke, uvedli so demokratični red, vodijo pa aktivno borbo proti reakcionarim silam in podpihovalcem nove vojne.

Ni treba nadalje pozabljati, da pomenita poraz konservativcev in zmaga laburistov v Angliji, kakor tudi poraz reakcionarjev in zmaga levičarskih strank v Franciji, resno usmeritev teh dežel na levo.

Končno je znano, da je zajela težnja po svobodi in demokratičnem razvoju tudi narode kolonialnih in odvisnih dežel, ki se borijo za svoboden nacionalni razvoj.

Milijoni delovnih ljudi se organizirajo v obrambo miru in vseh deželah. Mislim na pomen Svetovne sindikalne federacije, ki vodi aktivno politiko mednarodnega sodelovanja delavcev, in napore Svetovne federacije demokratičnih žena in Svetovne federacije demokratične mladine. Strijo in krepijo se kulturne zveze med demokratičnimi deželami.

Demokratične sile rastejo in v tem je poročstvo, da bo zmagalo delo miru.

Kaj lahko ustvari ljudska volja v resnični svobodi

V nedeljo 10. novembra se je vršil v Postojni Zbor ljudskih odposlancev Vzhodno-primorskega okrožja. Delegete je pozdravil tovariš France Bevk predsednik PNOO-ja in na kratko orisal delo primorske delegacije v Parizu. Tovarišica Lidija Sentjurčeva je pozdravila delegete v imenu IOOF. V krajšem govoru se je dotaknila konkretnih gospodarskih problemov. Vodstvo poverjenstva PNOO-a pa je na tej skupščini podalo pregled dela ljudske oblasti v letošnjem letu, hkrati so si pa tudi postavili bodoče naloge, ki jih bo treba izvršiti.

Iz poročil, ki so jih prebrali posamezni funkcionarji je razvidno, da je bilo delo ljudske oblasti na vseh področjih zelo uspešno. Prvi in drugi zbor sta postavila pred ljudstvo nalogo, da morajo že v času, preden bodo priključeni k Jugoslaviji normalizirati gospodarstvo, dokončno urediti vprašanje valute, pričeti intenzivno z obnovo in izboljšati trgovino. Vse te naloge, ki so si jih zastavili, so tudi izvršili. Seveda jim je stala ob strani FLRJ, ki jim je pi tem delu ogromno pomagala preko VUJA (Vojaška uprava Jugoslovanske Armade).

Prav sedaj, ko so vidni rezultati, se kaže ogromna razlika med ZVU v coni »A« in VUJA v coni »B«. Na eni strani imajo vojaško upravo, ki je nastopila proti interesu ljudstva, proti organizacijam in ljudem, ki se dosledno bore za pravo ljudsko demokracijo, na drugi strani pa smo videli v coni »B«, kako je VUJA podprla ljudsko oblast, iniciativo ljudskih odborov in pomagala razvijati pravo ljudsko demokracijo. Rezultati niso izostali. S tako politiko se je še utrdila zavest ljudstva, ki si hoče z lastnimi rokami zgraditi boljše pogoje življenja. Pod modrim vodstvom OF, kateri ljudstvo zaupa in sledi, so vidni uspehi, ki kažejo:

Valuta v coni »B« je postala trdna in gre isto pot kot dinar v Jugoslaviji. Nič ni pomagal krič in vik, ki so ga reakcionarji cone A in B zagnali ob izdaji jugolire. Ljudstvo samo je doživelo v coni »B« na eni strani rast vrednosti jugolire, na drugi pa padec metrolire, ki gre v inflacijo.

V obnovi so naredili velik korak naprej. 2000 hiš in gospodarskih postopij je bilo popolno in delno obnovljenih. Nad 1400 postopij je v končnem stadiju obnove. Za ta obnovitvena dela so imeli na razpolago 30 milijonov lir, storjeno delo pa ima vrednost 308.363.000 lir.

Postavili so 4 železobetonske mostove. Dosedaj je bilo postavljenih 35 betonskih mostov; 145 km asfaltrane ceste so popravili in jo tako rešili pred razpadom.

Skro povsod je proizvodnja dosegla predvojno stopnjo, v nekaterih panogah pa se je celo zvišala. Živilska industrija je porasla

za 102%. N. pr. v Idrijskem rudniku se je produkcija povečala za 100% glede na predvojno stanje.

Elektrificirali so tri vasi v vipavskem okraju in napeljali daljnovod Št. Peter - Ilirska Bistrica. V celoti se je električno omrežje povečalo za 62.400 m voda.

Kot važen činitelj pri obnovi so se izkazale obnovitvene zadruge, ki jih je danes 58.

V kmetijstvu so bili doseženi nad vse razveseljivi rezultati. Vsa razpoložljiva zemlja je bila letos v celoti obdelana. Dosegli so znaten prirast živine. Kmetje rede že prav toliko prašičev kot pred vojno.

Vinogradniki so začeli obnavljati svoje vinograde, katere so morali radi ekonomskega pritiska pod fašistično Italijo izpremeniti v travnike in njive.

Mnogo je bilo narejenega na področju zdravstva, higijene vasi in socialnega skrblstva. Organizirali so več novih ambulant in postavili bolnico, kjer se lahko zdravijo ljudje mnoge ceneje kot v coni »A«. Operacija čira na želodcu je n. pr. v coni »B« 10 krat cenejša kot v coni »A«.

V kulturno prosvetnem pogledu pa lahko rečemo, da so doživeli preporod. Sedaj imajo 277 osnovnih šol, katere obiskuje 17.986 šolarjev in 10 srednjih šol z 2432 dijaki.

Po vaseh imajo 223 pevskih zborov, 189 prosvetnih društev, 137 dramskih krožkov, 18 gcdb in 144 knjižnic.

Vse te številke pomenijo, da nima v rokah kulturo in prosveto nekaj plačanih hlapcev imperialistične družbe kot v coni A, temveč da je kultura in prosveta resnično v rokah ljudstva in da si je slovenska knjiga utrla pot v poslednjo slovensko vas.

Po vsakem referatu je bila izčrpana debata, v kateri je vsak ljudski odposlanec lahko izrazil svoje mnenje in povedal svojo kritiko.

Na celodnevem zasedanju so sprejeli naslednje sklepe:

- 1) Kdor ima sredstva, da lahko sam obnovi svojca poslopja, se mora obvezati, da bo sam začel obnavljati.
- 2) Lastniki kamionov morajo en dan tedensko voziti za obnovo. Pri tem naj izkoristijo svoje povratke, ko vozijo prazen kamion.
- 3) KNOO naj izdelajo točne programe in proračune za obnovo.
- 4) Organizirati se morajo tržnice v industrijskih naseljih.
- 5) Poostri se morajo ukrepi proti tihotapstvu.
- 6) Izboljšati se mora poslovanje KNOO.
- 7) KNOO morajo poskrbeti za primerna stanovanja učitelstvu in za urejene šolske prostore.
- 8) Odpraviti se morajo nedostaki v delu davčnih komisij.

... do tedna

6. t.m. Anglo-ameriška okupacijska oblast je zasegla Ljudski dom v Gorici in s tem nasilno odvzela sedež številnim antifašističnim organizacijam in listom.

7. t.m. na praznik delovnega ljudstva vsega sveta, je herojska mladina Jugoslavije dokončala svoje veliko delo in proga Brčko Banoviči je bila izročena prometu. Odslej bo banoviški premogovni bazen dnevno zalagal jugoslovansko industrijo.

10. t.m. Ljudstvo ljudske republike Srbije in ljudske republike Hrvaške je z ogromno udeležbo na volitvah v njihovo ustavodajno skupščino potrdilo in odobrilo politiko ljudske fronte pod vodstvom maršala Tita. S tem so končane volitve v ustavodajne skupščine za vse zvezne republike federativne Jugoslavije.

10. t.m. Kongres antifašistične mladine v Trstu je obsodil in napovedal boj vsakršnim poskusom imperializma, da ustvari iz Trsta kolonijo.

LJUDSKI ŽUPNIK ODOBRAVA

Na izredni okrožni skupščini v Postojni je govoril tudi župnik Alojz Lojk iz Banjščice. Kot predstavnik zavedne duhovščine je ožigosarovanje mednarodne in domače reakcije. Poudaril je, da se primorsko ljudstvo bori za svojo pravico,

kar anglo-ameriškim imperialistom ni všeč, ker imajo druge namene — da kolonizirajo našo zemljo.

V zvezi z vprašanjem vere je župnik dejal: »Rad bi povedal še nekaj o veri. Mislim, da tega ne postavlja na dnevni red niti jugoslovanska vlada, niti veri zvesta duhovščina, ker za to ni nikake potrebe, ampak postavljajo to na dnevni red tisti, ki jim naša skupna svoboda ni všeč. Mi, ki želimo živeti v Jugoslaviji s poštenimi nameni, obsojamo vsake klevetanje in lahko povemo samo to, da smo ponosni, da je naša domovina Jugoslavija danes najbolj ugledna dežela na svetu. Duhovščina naj bo z ljudstvom in naj opravlja svojo službo. To je za poštene duhovnike dovolj. Zgodovina pa bo obsodila izdajalce.«

Volitve v Srbiji in Hrvaški

Po uradnih poročilih iz Jugoslavije se je v Srbiji udeležilo volitev 96,94% volilnih upravičencev.

V mnogih krajih Srbije so že v dopoldanskih urah dosegli 100% udeležbo. V Beogradu je do 13. ure glasovalo v nekaterih rajnih 90 do 96% volilcev.

Enaki volilni uspehi so bili na Hrvaškem. V delniškem okraju je mnogo krajev doseglo 100%-no udeležbo. V varaždinskem okraju je bila 100%-na udeležba v več kakor 100 vaseh. V zagrebškem okrožju je bila do 17. ure v 141 vaseh 100%-na udeležba.

Sovratek brigad iz Brčkega

Mladinci in mladinke treh delovnih brigad iz Juljske krajine so se vrnili iz Brčkega. Na postaji v Postojni so v nedeljo doživeli priščen sprejem. S pesmijo in vzkliki: »Ziveli graditelji mladinske proge!« jih je sprejela mladina iz Postojne, godba pa jim je zaigrala veselo dobrodošlico. Ljudstvo jih je sprejelo tako, kot sprejema tiste, ki jih cenijo; to so si mladinci zaslužili s požrtvovalnim delom na mladinski progi.

Dve brigadi iz cone »B« sta se razšli, tretja

iz cone »A« pa se je odpeljala dalje. Mladina je bila utrujena od dolge in naporene vožnje, zato so jih pred postajo že čakali kamioni in avtobusi, ki so jih razvozili po domovih.

Ko so čakali na avtomobile, so se zbirali okoli mladincev ljudje in jih izpraševali: Kako je bilo v Brčkem? Dobro! so odgovarjali mladinci in mladinke. S ponosom so pripovedovali o svojem delu in uspehih. Razlagali so ljudem, da niso samo delali, temveč so se tudi učili. Nekateri so dovršili tečaj in

so po končanem delu vstopili v službo, drugi pa so odšli iz mladinske proge v šole, da se bodo še bolj izobrazili za poklic, ki jih veseli. »Sedaj znamo graditi«, so govorili, »in bomo prav tako udarniško kot v Brčkem delali in obnavljali doma!«

Slovo je bilo težko. Pri skupnem delu so se rodila nova poznanstva in sklenila nova prijateljstva. In sedaj, ko so se razhajali, je bilo mnogim težko pri srcu. »Drugo leto se zopet vidimo!« so si obljubljali pri slovesu. Najsi je bil tovariš Italijan iz Trsta ali Slovenec iz najbolj oddaljene slovenske vasi, vse je vezalo enako pristržno čustvo bratstva, ki se je rodilo pri skupni gradnji mladinske proge.

FLR

Misli ob svečani otvoritvi mladinske proge

Ko se je polegel vihar zadnje vojne, je mladina Jugoslavije radostno pohitela na svoj III. kongres, kjer je naredila obračun čez preteklost in izoblikovala svoj delovni program za bodoče dni. Starci, »kraljevsko« Jugoslavijo, so požrli plameni vojne in mladina je imela najmanj vzroka, da bi žalovala za pokojnim strašilom. Nismo se pozabili, kako se je iz leta v leto pnavljalo vprašanje »zaskrbljenih« samozvanih avtoritet: »Kam z mladino?« — Res, kam bi s to neugnano življenjsko silo, ki ji niso mogle nataktni brzde nobene laži, obljube, niti grožnje. Kipeča mladost je dobro izpregledala sebične, prevarantske račune svojih »starešina«, mladina ni hotela po gladki, a interesom skupnosti pogubni poti lažnih voditeljev. Mračna je bila v stari Jugoslaviji usoda mladega pokolenja. Dolgoletna brezposelnost ali v najboljšem slučaju beraška dnina, miloščina takorekoč — to je bil tedaj delež »zlate mladine«.

Tudi v vojni, ki so jo pripravili stari, »preizkušeni« voditelji, je mladina največ žrtvovala; štiriletna borba, ječe in koncentracijska taborišča so strahotno razredčili njene vrste. In vendar — »lepo je biti mlad in poln nade« je pel mladi kajuh pred svojo junaško smrtjo. Kakor lahko trdimo, da so novo Jugoslavijo skovale njene najmlajše generacije, tako nas navdaja ponos in zaupanje, ko vidimo, da so tudi njeno bodočo usodo vzele v svoje roke mlade sile. Ne da bi čakala konca, še sredi borbe, je mladina pristopila k obnovitvi domovine in na vsakem delovnem področju je njen delež daleč največji. Obogatena z dragocenimi spoznanji, opremljena z novimi delovnimi normami, je iz lastne pobude zastavila svoje moči tam, kjer je bila potreba najnujnejša.

Na svojem III. kongresu se je mladina Jugoslavije zaobljubila, da bo porušeni domovini zgradila 92 km dolgo progno Brčko-Banovići, »Mladinsko progno«, ki jo danes pozna takorekoč že ves svet. Nekoč je bila Amerika »dežela čudežev«, kamor so se ozirali vsi, ki jim je imponiral izreden delovni polet, združen s premagovanjem naravnih ovir. Ponosni smo, da je danes Jugoslavija tista dežela, kamor se hodijo učiti najnaprednejši duhovi in pionirji jutrišnjega sveta. Vse to, kar so nekoč občudovali v deželi dolarja, vidijo danes pri nas — in še več. Naših mostov, cest, železnic in tovarn ne gradi pohlep po dobičku, pri nas ni »zlate mrzlice«, edinstveni zagon, ki se mu čudijo vsi obiskovalci Jugoslavije, je rodila ista ljubezen do skupnosti, iskrena ljubezen do domovine, ki je že med vojno ustvarjala čudeže. Zapad se še ni prikopal do preprostega spoznanja, da svobodno ljudstvo ne pozna pojma »nemogoče« in tudi ne barantačev, kadar gradi zase. (Spominjamo se, kako so nas letošnjo pomlad v Mačkovičah na nedeljskem udarniškem delu spraševali zavezniški oficirji, kolikšno plačo bodo za to delo prejeli in si nato niso mogli raztolmačiti našega posmeha.)

Kaj pomeni za Jugoslavijo Mladinska progna? Vemo že, da spaja dve pokrajini, ki se v gospodarskem pogledu čudovito dopolnjujeta. Pri Banovičih v Bosni se nahajajo ogromni skladi izbornega premoaga, ki ga v žitrodni ravnini na severu primanjkuje. To je en sam primer načrtne graditve gospodarstva, ki je stara Jugoslavija ni poznala. Popolnoma novo za ves svet — razen Sovjetske zveze — je tudi dejstvo, da so vse delo na tej progni izvršili mladinci in mladinke, novi naraščaj vse Jugoslavije. Šestdeset tisoč je bilo mladih pionirjev prerajene domovine, ki so z dosedaj nevidnim početom poklonili domovini progno prvotnega pomena in to v rekordnem času 6 mesecev. Pri tem delu se je znašla mladina ne glede na narodnost, vero ali poklic. Mladi kmečki fantje in dekleta so delali ramo ob ramo z delavsko in študentsko mladino, kakor med njimi ni bilo razlike tudi v borbi.

Glas o »Mladinski progni« v Jugoslaviji se je kmalu razširil po vsem svetu. Pa so začeli prihajati obiskovalci, da se sami prepričajo o razmerah na progni, o delu in delavcih. Kdo bi našel vse delegacije, ki so se ustavljale pri progni — od mladine takorekoč vsega sveta pa do angleških laburističnih poslancev? Prav kmalu je mladinska progna postala prava učilnica napredne mladine sosednih dežel. Saj vemo, da so na tej progni delale tudi mladinske brigade iz Albanije, Grčije, Bolgarije, Romunije, Madžarske, Češkoslovaške, Poljske in tudi mladina jugoslovanskih izseljencev v Franciji. Posebno ponosni pa smo na delo, ki ga je izvršilo pet mladinskih brigad iz naše Primorske in Trsta, Slovencev in Italijanov.

Doseženi uspehi so nadvse razveseljavili; saj je bila progna dograjena pred določenim rokom. V času od maja, ko se je delo začelo, pa do konca oktobra, so mladinci pri tem delu izkopali in nasuli 1.360.000 m³ zemlje in kamenja in zgradili 3 predore, od katerih je najdaljši dolg skoraj 400 m. Samo za gradnjo predorov so mladinske brigade poročile 16.000 m³ betona. Prvotno je bila progna projektirana kot lokalna

V NOVO ŽIVLJENJE

progna, pozneje pa so jo zgradili kot progno prvega reda, ki jo bodo kmalu pcdaljšali do Sarajeva.

S to progno je mladina prištedila državi 50 milijonov dinarjev samo pri gradbenih stroških. Še večja pa je gospodarska korist, ki jo bo prinesla nova progna s tem, da bo zdaj možno izkoristiti ogromna ležišča premoga v banoviškem bazenu. Tu leži prvovrsten premog v čistih plasteh, debelih do 20 m. Z izkoriščanjem tega premoga je ustvarjen važen pogoj za razvoj in povečanje industrijske proizvodnje v severni Bosni, Vojvodini in Beogradu. Velikanska je torej materialna usluga, ki jo je mladina s tem delom naredila svoji domovini. Še večji pa je moralni kapital, ki si ga je mladina pri tem pridobila. Z gradnjo progne je mladina gradila tudi sebe. Pri skupnem požrtvovalnem delu in tekmovanju se je med mladinskimi brigadami utrdilo in poglobilo tovarištvo in bratstvo jugoslovanskih narodov, skovano že v narodno-osvobodilni borbi. Istočasno pa se

je mladina tudi duhovno pripravljala za velike in odgovorne naloge, ki legajo na ramena mladega rodu. Za mladino je bila gradnja velika šola dela. Na 62 strokovnih tečajih je v teh 6 mesecih 4240 mladincev pridobilo potrebno strokovno znanje za gradbena dela. Mladina pa si je v tem času pridobila tudi mnogo splošnega znanja, med drugim na 2568 predavanjih, v šestih analifabetskih tečajih in na 50.000 sestankih čitateljskih skupin.

Ponosna je mladina odhajala na gradnjo progne, vrnila pa se je odlikovana in samozvestna, polna zaupanja v lastne sile in v bodočnost svoje domovine.

Mladina nove Jugoslavije je dokazala, da ne potrebuje hvale, a je težko bolj vesela priznanja, ki ji ga je izrekla domovina v zahvalnem pismu ljubljene maršala Tita, kjer pravi: »Vaš delovni heroizem je podoben heroizmu naše slavne mladine na bojnem polju v veliki osvobodilni vojni. Narodi naše FLRJ so srečni in ponosni, ker imajo tako mladino...«

B. Z.

Tovariš kolporter, prečitaj!

Nič takega ti ne bom povedal, česar ne bi vedel že sam. Popisal ti bom le zgodbo, kakršnih si, če ne že doživel, pa vsaj slišal tudi ti, prav gotovo že mnogo.

Ne vem, če sem si prav zapcmnil ime tovariša, o katerem ti bom pripovedoval, toda zdi se mi, da je bil Toni. Mnogo več kot da je bil Bric in kurir nisem zvedel od njega, ko sva v jesenski noči leta 1944. hitela iz karavie pod Sabotinom proti Soči. Pač, med potjo mi je zaupal še nekaj, s čimer se kurirji niso kaj radi ponašali.

Toni je mesec za mesecem, odkar so v grapi ob Judriji ustanovili partizani tehniko, vsak drug dan in tudi vsak dan, če je bilo treba, prenašal preko Soče v nahrbtniku tiskane besede. Vsakokrat je v varstvu noči v čolnu preveslal Sočo in se z bombo v roki zmuznil mimo solkanske fašistične kasarne pod breg Katarine k prvi javki.

»Vražji posel in nevarno«, je zaključil Toni svojo izpoved in mi z roko nakazal smer, kjer sem čez čas ko so se mi oči privadile, zagledal pod seboj obrise Solkanskega mostu. »Kakih petdeset Nemcev in Italijanov ga straži in vsaki dve uri patrolirajo ob bregu. Tovariša, ki je nosil pred menoj, so ubili, ko je na nasprotni strani hotel prekorajiti progno; no, mene, kot vidiš, še niso. Upajmo, da bo tudi danes šlo po sreči.«

Ob vodi sva iz grmovja izvlekla čoln. Toni je odložil nahrbtnik s partizanskimi časopisi in ga ogrnil s plaščem, da ga ne bi znočila voda. Ko bi se (po njegovem) patrola na nasprotnem bregu že morala vrniti k mostu, sva odrinila.

Slo je po sreči čez vodo, čez nevarno cesto, čez progno, mimo fašistične kasarne, prav do javke pod Katarino. Tam si je Toni obrisal pot z obraza in izročil tovarišici, ki ga je že čakala, zadnje številke partizanskega lista.

Še isto noč, ker je bilo čez dan nevarno, ga je prejela vsaka hiša v treh okoliških vaseh.

Od takrat Tonija nisem več srečal, le ališal sem še o njem.

Tako torej, tovariš kolporter, moja zgodba je skoraj končana. Njen zaključek izveš na koncu, medtem ko spregovoriva še nekaj besed o tebi in tvoji dolžnosti.

Ali si predstavljaš, zakaj se je Toni in zakaj so se vsi drugi partizanski kurirji prebijali noč za nočjo skazi nevarnosti s pisano besedo na hrbtnih? Ali si predstavljaš, zakaj je vsako noč naš mož, vaščan in meščan bdel do prihoda raznašalke časopisa in ga potem ob sveči ali petrolejki prebral do poslednje vrste?

Prvi zato, ker so vedeli, da vršijo svojo dolžnost kot borci da poštena beseda pomaga tečji sovražnika njihovega ljudstva, kot puška in ker so vedeli, da daje tovor, ki ga prenašajo, trpečemu ljudstvu moč za premaganje gorja.

Drugi zato, ker jim je pošteno časopisje osvetljevalo, pravični boj njihovih sinov in ker so iz njega črpali novih napotil v boj za svobodo.

V ničemer se ni spremenil pomen naše tiskane besede danes. V ničemer se ni danes spremenil odnos naših časopisov da ljudstva in obratno. V ničemer se ne bi zato smela spremeniti tvaja vloga in zavest, kolporter, od partizanskega kurirja.

Toni, ki sem ti ga prej opisal, je padel in za njim se je prebijal drugi. Morda je padel tudi on, toda tri vasi pod Katarino so vsako noč prejemale novo pisano besedo.

Ali spoznavaš ob tem, tovariš kolporter našega lista, svojo veliko in odgovorno dolžnost?

Tvoj tovariš iz uradništva

»NOVELE« LOJZA KRAIGHERJA

Slovenski knjižni zavod v Ljubljani je pravkar izdal v knjigi na 212 straneh »Novele« Lojza Kraigherja. Že pred petdesetimi leti se je začel dr. Kraigher oglašati v vodilnih slovenskih revijah s pripovedno prozo, v kateri je z ostrim analitičnim čutom in z brezobzirno ljubeznijo do resnice opisoval življenje naših malo-meščanov, naše »jare gospode«, pa tudi življenjski svet slovenskega kmeta. Sedaj je pisatelj izbral iz svoje dolgoletne novelistične tvorbe enajst najboljših in najznatnejših novel, ki so nastale v letih 1896-1923. Med njimi so povesti »Drama na travniku«, »Zimska procesija«, »Peter Drozega«, »Tata« in druge, ki so bile dosti razmetane po starih letnikih naših revij in so prvič strnjene v knjigo. Zbirka ne zastopa samo priznanega pisatelja-zdravnika, marveč tudi slovensko novelistiko nasploh, prav tako kakor dobo, ko so te novele nastajale. Čeprav ni v njih nič neposredno »aktualnega«, so vendar še vedno žive podobe našega družbenega in zasebnega življenja v minulih časih. Ker ni več na knjižnem trgu nobene pripovedne knjige dr. Kraigherja, izpolnjuje ta izdaja vrzel in opozarja znova na pomembno literarno tvorbo tega pisatelja.

GOSPODARSTVO

NOV TEČAJ JUGOLIRE

Vojna uprava Jugoslovanske armade za cono B je objavila uredbo, ki spreminja dosedanja tečaj jugolire z lira italijanske narodne banke. Novo razmerje je 1:2, to je, za 100 lir Gospodarske banke za Reko, Istro in Slovenske Primorje dobiš 200 lir italijanske narodne banke.

Jugolira je bila dana v promet pred dobrim letom. Namen te emisije je bil, da se cona B oskrbi z gotovino, ki se tedaj primanjkovala in da se disciplinira obtok denarja. Poleg jugolir so ostale v obtoku tudi metrolire, toda Vojna uprava J.A. je uredila z deviznimi predpisi dotok novih metrolir iz Italije, da bi obdržala v obtoku stalno količino denarja, odgovarjajočo potrebam domačega gospodarstva.

Ko so prišli novi bankovci v obtok, so zbudili nezadovoljstvo v nekaterih trgovskih krogih cone B, ki se niso zavedali dalekosežnosti tega ukrepa, in so predpostavljali svoje trenutne trgovske koristi splošnim gospodarskim interesom. Ti ljudje so se bali, da bodo z novo valuto (ki velja kot plačilno sredstvo samo v coni B) odrezani od svojih nabavnih in prodajnih središč v Trstu in ostalih krajih cone A. Zaradi tega smo opazovali v prvih mesecih življenja jugolire, da se je nekateri branijo, da preplačujejo metroliro in da kopičijo zadnje v svoje roke. Jasno je, da so kričali sovražniki Jugoslavije, da je vse to znak slabosti novega denarja.

Zgodilo pa se je ravno nasprotno. Blagovni promet med cono A in B se ni ustavil, temveč je bil podrejen devizni in trgovski kontroli, ki je podredila kaprice poedincev potrebam obnove in domačega gospodarstva sploh.

Medtem sta v coni B in izven nje dozorela dva nasprotna procesa. Gospodarstvo cone B se je počasi dvigalo iz mrtvila in opustošenja, v katero ga je pahnila vojna. Pod vodstvom Vojne uprave J.A. in ljudskih odborov se je začela obnova, katere so se udeležile množice v silnem delovnem polju. Kmetijstvo in industrijska delavnost sta začeli producirati za trg. Blago se je zopet pojavilo. Trgovina pa ni bila več prepuščena gotemu privatnemu interesu, temveč so bile cene regulirane. Najnujnejši proizvodi so bili strogo racionirani. Oblasti so uničile verzištvu in špekulativno. Gospodarstvo co-

ne B se je začelo obračati na jugoslovansko gospodarstvo, od katerega je začelo prejemati vedno več dobrin, predvsem hrane in, vzporedno z utrjevanjem jugoslovanske industrije, tudi čedalje več industrijskega blaga.

Cim več blaga je bilo na trgu, tem bolj so padale cene. Realna, t.j. kupna moč jugolire, ki je dajala kri vsemu gospodarskemu procesu, je postajala vedno večja.

Ze sam ugoden gospodarski razvoj v coni B je privedel do tega, da uradno postavljen odnos med jugoliro in metroliro ni več odgovarjal razmerju med kupno močjo obeh valut. Z drugimi besedami, z jugolirami si mogel kupiti v coni B več dobrin,

važnih za življenje, kot z enako količino metrolir v coni A.

Toda to razliko v vrednosti je še bolj povečal padec lire v Italiji. Ako zasedujemo gibanje cen v Italiji v zadnjih mesecih, moramo opaziti, da silijo cene, tako najnujnejših življenjskih potrebščin, kakor tudi industrijskih izdelkov, stalno navzgor, zaradi neurejenih gospodarskih, socialnih in političnih pritlik.

Jugolira in metrolira sta se torej gibali v nasprotnih smereh. Vrednost jugolire je stalno narasčala, dočim je vrednost metrolire padala. Zaradi tega je nastala med eno in drugo valuto razlika, ki ni več opravičevala paritete 1:1 v uradnem tečaju. Nužno je bilo, da se postavi nov uraden tečaj, ki bi odgovarjal resnični kupni moči. Ta tečaj je bil postavljen na bazo 1:2. Jugolira je torej tudi uradno vredna dvakrat več kot lira italijanske narodne banke.

Prvi svobodni kongres jugoslovanskega združništva

28. in 29. oktobra t.l. se je vršil v Beogradu prvi svobodni kongres jugoslovanskega združništva. Kongres je bil jako dobro obiskan. Bili so prisotni delegati iz vse države, izpod Triglava pa do zadnje vasi v Makedoniji. Poleg domačih zastopnikov so bili tudi zastopniki Bolgarije, Ogrske ter naši zastopniki iz Trsta in Gorice. Kasneje so prišli še zastopniki iz Albanije in Českoslovaške.

Jugoslovansko združništvo je bilo že pred drugo svetovno vojno precej razširjeno, vendar je imelo manj važne vloge kot bi jo lahko po svoji moči. Ni je pa imelo zaradi tega. Ker je bilo podrejeno in je služilo drugim, čisto združništvu nasprotnim interesom. Zastopuje, če malo pogledamo v stolpe »Nove zadruge«, ki prinaša dokaze o delovanju bivših jugoslovanskih združnikov, pa imamo jasno sliko, kaj je bilo in kako je delovalo združništvo v stari Jugoslaviji. Zaradi tega se je tudi imenoval letošnji združniški kongres — I. svobodni kongres.

Po otvoritvenem govoru je bilo izvoljeno častno predsedništvo. Za predsednika je bil z burnim aplavzom izvoljen tov. Tito, za predsednika delovnega predsedstva pa je bil izvoljen Dobosav Tomašević, šumadinski kmet iz Uba, Čeprav kmet, je vodil skupščino pravilno in točno, ter z do-

brodusnostjo, ki je lastna samo šumadincem.

Po govoru ministra za industrijo in predsednika Gospodarskega sveta tov. Borisa Kidriča, čigar govor so spremljali z ovacijami, so govorili tudi delegati iz inozemstva. Govoril je tudi delegat iz Trsta, ki je po pozdravnem delu svojega govora orisal položaj in borbo pri nas. Njegov govor je bil sprejet z ogromnim izrazom simpatij za naše ljudstvo na tržaškem in goriškem.

Po teh govorih pa je kongres pristopil h glavni točki svojega programa t.j. k sprejetju pravil in to takih, ki naj bi povežale vse jugoslovansko združništvo v močno in neomajno zvezo.

Namen zveze je pred vsem ta, da budno pazi, da se ne bi jugoslovansko združništvo pregrešilo proti svojim osnovnim načelom, da se ne bi pojavila v združništvu trgovsko kapitalistična stremeljenja marvoč, da bo ostalo dosledno svojim združnim načelom. V jugoslovanskem združništvu mora vladati duh prave ljudske demokracije. Delovante vseh združnih zvez federalnih edinic mora biti povezane v Glavni združni zvezi, ki bo sprejemala pobude in dajala navodila za njihovo uresničenje.

Glavna združna zveza bo zagovarjala interese jugoslovanskega združništva v inozemstvu in se borila za demokratizacijo združništva povsod.

Nekdaj in danes

Bila je nekje dežela, kjer so se polastili oblasti ljudje, ki prej v človeški družbi niso imeli nobene važne vloge. Ponujali so svoje usluge na levo in desno in so za dobro plačo bili pripravljani tudi na drzna podjetja. Vlastodržcem te dežele so se jela majati tla pod nogami; da bi pa obdržali svoje položaje, so najeli in organizirali omenjene avanturiste, jih dobro plačali in jih oborožili. Ti so v začetku prišli ponižno, nagi in bosí, pozneje pa so se jeli širiti kot jež, ki je izgnal ličco iz brloga in se polastili oblasti.

Najprej so se najedli, oblekli in obuli. Pri glavnih jastih so bile višje glave, ki so si jele kupiti stotine milijonov z različnimi špekulacijami na gotovo, nabavami, monopoli itd. Nato so prišli njim podrejeni oblastniki, razni

hierarhi, sorodniki prvih, ki so se polastili upravnih in svetovalskih mest, po bankah in velikih industrijskih in trgovskih podjetjih. Njim so sledili manjši oblastniki s svojimi prijatelji in prijateljicami, ki so se vgnezdili povsod kjer je bilo mogoče izveliči kako korist; zadovoljili so se z vsem, kar jim je nudilo kako ugodje.

Bili so v tej deželi tudi ljudje, ki so se vzdrževali v potu svojega obraza. S svojim delom so ustvarjali čudeže in bogastvo, ki so se ga pa prilastili novodščili oblastniki. Ustanovili so si tudi močno združno organizacijo, ki so jo sami vodili kar pa ni bilo vseh novim oblastnikom. Spremenili so to organizacijo na svoj način, pustili so ji ime, menjali pa način uprave, h kateri so se sami vsedli. Bilo pa je še mnogo takih, ki bi radi prisledili toda ni bilo mesta za vse. Nekateri so prejemali samo sinekure z nalogo, da se vsak mesec javijo pri blagajni in dobe izplačan določen jim znesek. To se je dogajalo pri Delavskih Zadrugah v Trstu.

Danes pa je na čelu teh združenj človek, ki najbrže niti ne ve, kje so nahajajo prostori delavskih združenj. Sed mu verjame, da je prezaposlen, čeprav dobiva pokojnino pri bolniški blagajni, ki so mu jo določili fašisti, saj je član odnosno predsednik cone in še nekaterih drugih ustanov ter dobiva povsod razne plače in nagrade.

Seveda, tudi Delavske Zadruge mu redno vsak mesec izplačujejo nagrado, naravno na njegovem domu, ker ta gospod se ne potrudil niti toliko, kot prejšnji sovraženi vlastodržci, da bi sam prišel k blagajni. Če imaš kako potrebo od njega zaradi Delavskih Zdrug, ga ne smeš iskati na njihovem sedežu, marveč na predsedništvu cone in to samo v torkih in petkih od 17—19 ure, kjer moraš čakati na red ali pa v nujnih slučajih na njegovem domu, ko se pod njegovim predsedstvom višijo seje uprave Delavskih združenj.

Seje uprave so edino delo, ki ga vrši ta veliki gospod, ki je čevetnik in se imenuje Puecher Edmondo.

Rob

polju obnove in izgradnje nove države.

Pri zadnji točki dnevnega reda: predlogi, se je oglasil k besedi delegat iz Trsta, ki je podal izbrano poročilo o težavah in zaprekah, ki se stavlajo na pot (Nadaljevanje na 11. strani)

Triletna pšenica

Ni to noben čudež ali pravljica, temveč stvarnost. Od l. 1935. dalje zavzema triletna pšenica na ruskih poljih vedno večji obseg. Istega leta so posejali v Rusiji prvih tisoč ha zemlje s to pravilno rastlino. Ob koncu sedanje petletke mora ta vrsta pšenice zavzemati večino žitnih posevkov v Sovjetski Zvezi.

Kar pišem v tem članku, ni samo teorija, ki jo slišiš od tega ali onega predavatelja ali pa čitaš v tej ali oni strokovni knjigi. Ne, to sem slišal neposredno iz ust človeka, ki se lahko ponaša, da je takorekoč ustvaril triletno pšenico in več drugih vrst krušnih rastlin. Kar velja Mičurin v sadjarstvu, to pomeni akademik Cicin za kulturo žitaric. Nikolaj Cicin je učenec »čarovnjika«
Mičurina, znanstvenik in voditelj nekega instituta za raz-

iskovanje znatih kultur za srednjo in severno Rusijo; v njegovih laboratorijih dela čez 2500 strokovnjakov in 1500 tehnikov. Prišel je v Jugoslavijo z drugimi znanstveniki in umetniki VOKS-a (vsevezno društvo za kulturno sodelovanje SZ s tujino) ter predaval v Beogradu, Zagrebu in tudi v Ljubljani.

Znanstvenik Cicin je govoril o svojem ogromnem delu na področju križanja in selekcije rastlin, posebno pa o dolgem napornem delu, ki ga zahtevajo poskusi, preden dosežeš zaželeni cilj. Zadal si je težko nalogo, da vzgoji tako pšenico, ki naj bi bila odporna proti mrazu, suši, poteganju in boleznim. Znano je, da pšenica ne uspeva v severnih predelih in tudi ne v prevročih krajih. — Cicin si je rekel: „Zukaj ne bi jedli pše-

niču kruh ljudje, ki živijo na severu in tisti, ki živijo v stepah in polpuščavah juga in Azije?“ Zato je premišljeval in delal, križal domačo pšenico z divjimi rastlinami, ki so neobčutljive za mraz, sušo in bolezni. — Hotel je vzgojiti pšenico, ki naj bi dajala tudi večji doprinos, do petkrat in celo desetkrat večjo žetev. Naša pšenica raste in rodi tako, kakor pred davnimi leti, podvržena raznim boleznim in občutljiva za vremenske nepravilike. Toda rastline, ki se borijo same za svoj obstoj, so morale prestati dolgotrajne hude preizkušnje in ohranile so se te liste, ki so bile najodpornейše, medtem ko so neodporne izumrle. Cicin je izbral eno od najbolj razširjenih in trdoživih rastlin na svetu sorodno pšenici ter jo križal z domačo pšenico; po dolgih poskusih in delu je dosegel odlični uspeh. Hibrid ali nova pšenica ima lastnosti, ki odgovarjajo potrebam ruskega poljedelstva, in sicer: odporna proti vročini in da bogato žetev, od-

porni proti pozehi in mnogoletna.

To so uspehi, kakršne so dosegli prvič z znanstvenim delom na svetu. Amerikanci niso verjeli, da je mogoče kaj podobnega, zato so jih Rusi povabili naj se prepričajo na lico meta kot neverni Tomaž.

Če imenujemo Mičurina čarobnika sadjarstva, lahko imenujemo Cicina čarobnika žitaric. Kdor dela, mora imeti tudi uspeh, pravi on. Ruski znanstveniki s Cicinom na čelu so v resnici z upehom rešili svojo težko nalogo, ko so ustvarili 3 vrste nove pšenice:

1. Jara pšenica ali kakor pravijo Rusi »jari hleb«, ki nikoli ne poleže, niti se ji ne osiplje zrnje in je zelo odporna proti boleznim. Po kakovosti je prva na svetu in daje do 50 in več q zrnja na ha.

2. Ozimna pšenica je odporna proti mrazu, suši in boleznim. Klasje šteje do 80 zrn.

3. Triletna pšenica, ki jo seješ enkrat in žanješ skozi 3 leta. To

je pšenica, kakršna še ni rasla na zemlji; zato je to tudi največji uspeh Cicina in njegovih tovarišev. Ta pšenica je tako čvrsto zaraščena v zemlji, da jo težko izruješ z obema rokama.

Cicin in njegovi tovariši so delali tudi poskuse s križanjem azijskega ječmena čimasa s pšenico, da bi dobili tak hibrid, ki bi bil primeren za polja azijskih polpuščav, ki se razprostirajo med Altajem in Kaspijskim morjem. Takih polpuščav ima ZS okoli 50 milijonov ha. Devet let so križali brez uspeha in šele deseto leto jim je uspelo, da so dobili prvi križanec — Cicin je prepričan, da bodo v najkrajšem času dobili svojo pšenico Kazakstan in druge azijske polpuščave.

Veliki ruski znanstvenik je prepričan, da bo v kratkem nastala v rastlinstvu taka fiziološka umetna revolucija, da bomo obirali grah, fižol in bob na beli akaciji, paradiznike na kakem drugem drevesu, sadje pa z biljk.

Babič

Makamuk je prikimal, ker rib je bilo v izobilici.

— In zahtevam dvoje sani: ene zame, druge za bobrove kože in ribe. Tudi mi moraš vrniti puško. Ako ti ti pogoji niso všeč, bodo v naslednjem hipu težji.

Jakaga se je sklonil in nekaj prišepetal poglavarju na uho, nakar ga je ta vprašal:

— Kako pa se bom lahko prepričal, da je tvoje mazilo učinkovito?

— Nič ni lažjega kakor to. Takoj me boš pustil, da grem v gozd...

Zopet je Jakaga zašepetal nekaj na uho Makamuku, ki se je vnovič nekoliko obotavljal.

— Če se ti zdi potrebno, — je nadaljeval Poljak, — pošlješ lahko dvajset mož za stražo... Toda nujno potrebno je, da nabereš jagod in korenin, ki so potrebne za mazilo. Ko bo to opravljeno in ko boš pripravil dvoje sani in ukazal naložiti na ene ribe, bobrove kože in mojo puško in boš nato določil šest mož, ki me bodo spremljali, ko bo torej vse pripravljeno, tedaj si bom namazal vrat z mazilom in bom položil svojo glavo na tnilo. Najmočnejši med tvojimi možmi naj vzame sekuro in naj jo zamahne z močjo trikrat na moj vrat. To lahko sam napraviš, ako se ti zdi...

Makamuk je zijal od začudenja, ko je slišal, za kakšen poskus se je ponudil gusar.

— Se nekaj, — je dostavil Poljak, — domenjano mora tudi biti, da si smem po vsakem udarcu na novo namazati vrat.

— Vse je dovoljeno! — je zavpil Makamuk, ki je z veseljem soglašal.

Subienkow je zatajeval radost, ki ga je prevzela. Bil je v tako brezupnem položaju, da je utegnila najmanjša nepredvidnost uničiti njegov naklep.

Zato je postal nesramen in rekel:

— Ti si izrabil mojo potrpežljivost. Užaljen sem, pa tudi moje mazilo ti je sovražno. V zadoščenje mi mcras dati svojo hčer.

To rekoč, je pokazal na neko strašno grdo dekle z enim škilastim očesom s podočniki, ki so ji štrleli iz ust.

Makamuk je izgubljal potrpljenje, toda Poljak je ostal neizprosen.

— Moraš sprejeti. Če se boš obotavljal, bodo moje zahteve vedno večje.

Nastal je moreč molk, v katerem je Subienkow pozabil na igro, ki jo je igral v deželi Skrajnega severa, in misli so ga zanesle v rojstno deželo in na Francosko. Med tem ko je gledal dekle z volčji zobmi, se je spomnil neke druge ženske, ki jo je spoznal v Parizu, mlado umetnico, ki je plesala in pela. Spomnil se je, kako je bila živa in dražestna.

— Kaj nameravaš z mojo hčerko?

— Z mano pojde ob reki navzgor. Žena mi bo in to je zanjo čast, ki je vredna mojega mazila.

Mala Parižanka je lebdela Subienkoku pred očmi. Mrmraje je zapel neko pesem, ki ga je ona naučila. Tiste srečne ure njegovega življenja so naglo šinile mimo njegovih spominov. Ali zdaj je bil on samo gledalec. Zdelo se mu je, da je nekdo drug to doživel, in podobe daljnega življenja so se vrstile pred njim tako rekoč ločene od njegove osebnosti.

Makamuk je tedaj prekinil molk, ka se je Subienkow zdrzil.

— Tudi to ti bodi dovoljeno. Moja hči pojde s teboj ob reki navzgor. Toda domenjano je, da ti bom jaz zadal tri udarce na tvoj vrat.

— In po vsakem udarcu se bom zopet namazal, kaj? — je vprašal Subienkow, ki se ga je po kratkem veselju polasčala globoka potrlost.

— Po vsakem udarcu se boš smel namazati. Pojdi v gozd in naberi, česar potrebuješ. Spremljala te bo četa mojih mož, da ne boš mogel uteči.

Odločne Poljakove besede so prepričale starega poglavarja. Moral je biti uverjen

o tem, kar je govoril, sicer ne bi mogel nastopiti tako zapovedujoče in postavljati take zahteve spričo smrti, ki mu je gržila.

V spremstvu straže je Subienkow izginil v gozd.

Makamuk in Jakaga sta med štirimi očmi nadaljevala pogovor.

— Ko boš zvedel za skrivnost, se mora najti način, da ga spravimo s sveta, — je Jakaga skušal vplivati na poglavarja.

— Kako neki? — je odgovoril poglavar, — ako to sredstvo prepreči smrt.

— Ta ali oni del telesa ne bo namazan in bo zatorej ranljiv. Tam ga bomo zadeli. Vzemimo ušesa. Prebodem ga skozi in skozi s puščico. Ali pa v oči. Mazilo je gotovo preostro, da bi si mogel namazati z njim oči...

— Modro govoriš, Jakaga. Ako nima drugih čarovnij, ga bomo tako končali.

Subienkow pa ni izgubljal časa z iskanjem. Pobiral je vse, kar mu je prišlo pod roko. Igle smrek, vrbovo in hrastovo skorjo, veliko množino jagod in semen, ki so jih morali njegovi stražarji kopati izpod snega. Vse je bilo dobro. Še nekaj korenin in zaloga je bila popolna. Nato se je vrnil v taborišče.

Makamuk in Jagoda sta počenila poleg njega in pazljivo opazovala, katere jagode in korenine je izbiral in jih metal v lončeno posodo, v kateri je nameraval pripraviti mazilo.

— Dobro glejta, — je rekel Subienkow uslužno, — začel sem z malimi jagodami, nato sem del noter korenine in iglaste listje smrečja. To je vse!... Ah, nekaj sem pozabil. Še nekaj manjka. Človeški prst. Pridi, Jakaga, in daj, da ti odrežem prst.

Toda Jakaga je naglo umaknil roko in jo skrivil za hrbet.

— Samo mezinec! — je prosil Poljak.

Makamuk je ukazal:

— Jakaga, daj mu prst.

Jakaga je npravičeno nevoljo vzkljknil:

— Saj je dovolj prstov v naši bližini! Pokazal je na trupla kakih dvajsetih gusarjev, ki so umrli pod mukami.

— Prst mora biti živega človeka!

— Bodi ti, kar zahtevaš — je rekel Indijanec. Stopil je h kozaku, mu odrezal prst in ga vrgel Poljaku pred nogo rekoč:

— Mož še ni umrl. Zalegal bo več od mojega, ker je veliko obilnejši.

Subienkow je vrgel prst v lonec, v kateri je vrela voda, in začel peti čarobno pesem.

Bila je neka francoska ljubezenska pesem, ki jo je pel zelo svečano, med tem ko je mešal zmes.

Hipoma se je domislil in rekel:

— Besede, ki jih izgovarjam, so nujno potrebne, ako naj bo mazilo učinkovito. V tem je njegova poglavitna moč... In zdaj je vse narejeno.

— Ponavljal počasi te besede, — ga je prosil Makamuk, — da se jih naučim na pamet.

— To pride šele po poskusu. Potem ko bo sekira trikrat padla na moj vrat, te bom naučil še te čarobne pesmi.

— Kaj pa, če je mazilo slabo napravljeno in boš ti ubit? — je vprašal strahom Makamuk.

Subienkow se je zasmeljal.

— Moje mazilo je nezmotljivo! Ne morem dopustiti, da podvomíš v njegovo moč! Sklonil se je nad lonec, ki ga je malo poprej potegnili z ognja, in nadaljeval:

— Se je že ohladilo. Zdaj je pravi čas. Zdaj si bom namazal vrat in pel pri tem drugo pesem.

In z istim svečanim glasom je začel peti marseljezo. Med petjem si je mazal vrat z ostudno mažo.

Présunljiv krič je prekinil ta prizor. Bil je kozak, ki se je v njem prebudil poslednji dih silne življenjske moči, da se je vzel na kolena. Indijanci so prestrašeni kričali, toda težki Ivan se je v naslednjem hipu zvalil v sneg in se zvijal v zadnjih kričih silnega umiranja.

Spričo strasnega prizora je Subienkoku kri zalila sence in čutil je, kako ga zapušča samozavest.

Toda z junaskim naporom se je premagal in zaklical:

— Ukaži Indijancem, da bodo tiho, poskus se pričinja. Opravilo, ki te čaka, ni lahko. Vzemi sekuro in poskusi jo najprej na tem tnilu, da vidim, kako si močan.

Makamuk je ubogal. Dvakrat je spustil sekuro z vso močjo na tnilo in obkral se je globoko zasekala v les.

— Dobro, — je rekel Subienkow.

Gledal je obroč divjih obrazov, ki ga je okrožal. V tistem najusodnejšem trenutku je videl v njem simbol barbarske pregraje, ki se je zagnila okrog njega od dneva, ko ga je carska policija prišla v Varšavi. In ta pregraja se od takrat ni več odprla.

— Vzemi sekuro, Makamuk, jaz poklekнем in položim glavo na tole tnilo. Ti pa udari. Toda pazi, da ne bo nikogar za tvojim hrbtom, ker pri odboju bi se ti utegnila sekira izvitli iz rok.

In z mirnim pogledom se je ozrl okrog sebe. Sani in šest mož za spremstvo so bili pripravljeni.

— Kaj pa tvoja hčerka, Makamuk? Reci ji, da sede na sani, da bo vse pripravljeno za odhod.

Tudi ta ukaz je bil izvršen.

Tedaj je Poljak pokleknil v sneg, se naslonil na debeli štor kakor utrujen otrok, ki je na tem, da zaspi.

— Zdaj udari! Smejem se tebi in tvoji sekiri.

In dvignil je roko.

Na dogovorjeno znamenje je Makamuk zavihtel težko sekuro, ki je z njo sekal drevesa tisočletnega gozda. Sekira je sinila v višini, kakor sine včasih mesec na morju, in je nato padla na vrat Subienkova.

Kleto rezilo je gladko presekallo meso in kosti in se globoko zasekalo v tnilo.

Začudeno so Indijanci videli, kako se je glava odločila od trupla in se zakotalila od tnila nekaj metrov proč.

(Nadaljevanje na 10. strani)

13. Gledala ga je hladno in izzivajoče, rekoč: »Pravi čudež, da niste prevrnili peč!« Kriš je sledil njenemu pogledu in opazil v drugem kotu šotora železno pločevinasto peč. Zaduhal je kavo, se vnovič obrnil k dekletu in dejal: »Kaj me ne poznate? Tisti čičeko sem...« Tedaj ga je spoznala, oči se se ji zasvetile in vzkljknila je: »Nisem mislila, da boste prišli tako deleč!«

14. Pri kavi ji je povedal, kako mu je ime. Zvedel je, da se dekle piše Joy Gastell, da je stara Alaščanka in da se vrača domov z očetoni, ki je bil po trgovskih opravkih v Seattlu.

Kriš je iz šotora odnesel razne ugotovitve: da ima njegova znanka krasno ime, čudovite oči, da nima mnogo več ko dvajset let, da je ognjevite nravi ter končno, da ni bila vzgojena v puštinjah Alaske.

15. John Bellew je dohitel Kriša na poti proti jezeru Deep. Kriš si je optal 150 funtov in dejal stricu: »Zdaj se pa le pomeri z menoj, ti kremenova skala! Bomo videli, če si se res pital z medvedjim mesom. Toda John Bellew je zmajal z glavo: »Staramo se, staramo, Krištof...«

»Saj imaš šele 48 let, kaj ne veš, da je tvoj oče pestjo ubil moža, ko je bil star 69 let? Ob teh besedah se je stric grenko nasmehnil.

Nekaj zanimivih pogledov V RAZLIČNE VEDE

Čevlji iz slame

Ze nekaj časa so v inozemstvu na prodaj čevlji, napravljeni iz ržene slame. Ta slama je elastična. Tudi podplati in peta sta iz slame in jo je možno namočiti. Podplati se namaže še z mešanico celulozne in javorjeve moke, da postane trpežnejši. Ti čevlji se dajo priti, povoščiti in se nosijo najmanj eno leto. Podplati se v tem času lahko večkrat izmenja.

Če dva napravita isto

Konji premaga pod vodstvom spretnega jahača zapreke do 2 1/2 m. Skok iz višine 5 m bi ne bila kos nekova okostnica. Miška se pa drzne skočiti z visokih drevesnih vej. Njeno telesce dobi v zraku toliko odpora, da ji skok ne škoduje — Slon ne utedne napraviti najmanjšega skoka. Če bi bila bolha, najbližji skakač, slonove velikosti, bi si ne mogla dovoliti rekordnih skokov. Ugodno razmerje med telesno težo in poskočno silo je možno le v majhnem.

Največje mesto New York

V New Yorku je približno 150.000 Ircev več kot jih je v glavnem irskem mestu Dublinu. Večino newyorških policistov tvorijo Irči. Skupno število v Ameriki živečih Ircev znaša 12 do 15 milijonov, medtem ko žive v domovini le štirje milijoni.

Znanstvenikom je končno uspelo odkriti skrivnost mumifiškega sukna. Našli so tudi že postopek za izdelovanje takega sukna. Stari Egipčani so izdelovali sukno iz posebnih vlaken. Mumije so zavite že nad 5000 let v to blago, ki se v teku take dobe ni prav nič izpremenilo. Vlakeno ramie imenovano, je 8 1/2 krat močnejše kot bombaž, 6 krat kot svila in 4 krat kot lan in konoplja. Blago se prav nič ne skrči. Obleka iz takega blaga bi ti trajala vse življenje. Preoblekel bi se samo za poroko ali po kaki avtomobilski nezgodi, ki bi se je osebno udeležil.

Tehnika v starem Rimu

Stari Rimljani so umeli tehniko. Stanovali so v velikih hišah, podobnih našim modernim hišam v velikih mestih. Nero je uporabljal dvigalo, ki ga je dvignilo v 30 nadstropje. Bogatejši meščani so imeli parno kurjavo, ki je prav tako prijetno grela ko naša.

Največje odkritje stoletja

Nek ribič je na južnoafriški obali ujel popolnoma neznano ribo. Preiskava je ugotovila, da so te vrste rib živele pred 50 milijoni let. Bile so ribe iz morskih globin. Sedaj preiskujejo na ribi tiste notranje organe, ki se niso ohranili v okameninah.

Odjemalci

O priliki bližajočih se praznikov je velika londonska tekstilna tvrdka opazovala svoje odjemalce in je ugotovila mnogo zanimivega v 2000 primerih. 90% je bilo gospa in gospodičen. Zelo malo

jih je prišlo posamič. Večinoma so prihajale v spremstvu svojih prilaticelj. Le nekaj gospa so spremljali zakonski možje. Da bi bila prišla dva moška skupaj nakupovati, je bil zelo redek slučaj. Ženske so vprašale najprej po ceni in so žele nato izbirati blago. Rekord je dosegla gospa, ki je rabila 25 minut. Neki gospod se je mudil v trgovini le tri minute in pol in si je kupil celo obleko. Vsaka tretja ženska se je mimogrede pogledala v velikem zrcalu. Ni bilo pa moškega, ki bi se bil le za trenutek ustavil pred zrcalom.

Amaconke

Amaconke se je imenovalo bojevito žensko plemo v grškem baleslovju. Ži-

veče ob Pontu (Crnem morju). Ime izvira in črke a (privativum — brez) in macon — prsi. Mnoge med njimi so si namreč okrnile leve prsi, da jih niso ovirale pri streljanju z lokom.

Nenavaden poklic

Po neki statistiki je v Indiji 450 „pogrebnihi rjovežev“. Umrljivost je v Indiji sicer velika, toda le bogatini si lahko privoščijo, da postane kak pogreb zelo šumna zadeva. Bogatini najamejo kratko malo takega rjoveža, ki izraža z rjovenjem svojo nepopisno in nentolažljivo žalost po izgubi osebe, ki jo še poznal ni. Ti rjoveži so precej dobro plačani.

Nekaj rekordov

Tovarnarji za otroško perilo v Chicagu so uprizorili tekmo, katera ženska

utedne najprej poviti dojenčka. Zmagovalka je rabila za to 29 sekund — E-najst narodov se je udeležilo v Los Angelesu tekme, kdo izpije največ piva v najkrajšem času. Zmagal je Arabec, ki je izpil 15 litrov v polmuri uri — Pletenje je navadno žensko delo. Pri neki taki teki tekmi v Bostonu je pa zmagal moški — V Los Angelesu je sneed mlad prodajalec listov fant spagetijev v 6 1/2 sekunde, v St. Paulu je pa požrl Dehmel v treh minutah in 50 sekundah 4 funte kislega zelja.

Duh fotografiran

Dr. Ju Tuckeyu z vseučilišča v Illinoisu (ZDA) je uspelo fotografirati z röntgenovimi žarki duh različnih vrst sira. Tako fotografiranje je znanstvenega

pomena. Če zadenejo röntgenovi žarki iz sira izhajajoče duhove, izpremenene posebne kisline sliko na fotografski plošči. Strokovnjak sklepa iz fotografije, je li sir dober, kake napake ima, da se pri morebitnih napakah takoj lahko izpremeni izdelovanje.

Največja zvezda

Po cenitvi zvezdarne Yerkes v Williams Bayu, severozahodno od Chicaga, je zvezda v ozvezdju Voznika, z imenom grške črke epsilon največja. Ta zvezda je tako velika, da bi prišlo vanjo vse naše osončje do poti planeta. Sadržna, sedemkrat prekaša doseg največje zvezde Antares v ozvezdju Skorpiona, v kateri bi imelo prostor naše osončje do poti planeta Marsa.

V deželi

mora mož pousod slediti svoji ženi

Tam, kjer se združijo meje držav Cocincine, Annama in Kambodže, sem prvič nalletel na manjšine plemena »Moja«

To plemo je na zelo nizki stopnji kulture. Opazoval sem moža in ženo, ki sta stopala po poti; pomagala sta drug drugemu nositi breme, poleg tega sta nosila na hrbtu iz bambusa spleteno brenoto. Bila sta zelo oblečena, ker je bila velika vročina; saj je kazal toplomer v senci 40° nad ničlo. Mož je imel okrog pasu privezan nekak pas, žena je imela pokrit spodnji del telesa, zgornji je bil pa gol. Kdo sta prav za prav bila? Ne bi mogel reči z gotovostjo: ali lovca, ali bodevnik plemen, ki so že izumrla in so nekoč živela na obronkih annamskega gorovja. Hotel sem to plemo dobro spoznati, zato sem sklenil, da ga bom obiskal. Toda imel sem smolo, kajti prišel sem ravno v trenutku, ko so se selili. Njihova naselbina je ležala ob jezeru, kamor so se vsak večer hodili napajati sloni in tigri. Tukaj so živele že štiri leta. Ko sem vprašal nekega farmarja, ki je v bližini obdeloval polje, za vzrok njihove selitve, mi je odgovoril: »Seliti se morajo, ker jim zemlja premalo obrodi. »Moja« so namreč nomadi; nastanijo se vedno v puščavi, kjer si postavijo hiše in obdelujejo riževa polja; sejejo pa tudi pšenico in sadijo tobak. Vendar živijo v nekem kraju samo tako dolgo, dokler zemlja obrodi; potem pa gredo spat v druge kraje.

Njihova naselbina ni velika: šteje okrog 12 hiš, ki so pa precej prostorne. Dolge so 20 metrov in so zgrajene na tri metre visokih stebrih. Strehe pa so zgrajene iz posušenega listja. Vse pa imajo samo eno odprtino, in sicer vrata, pred katero naredijo nekaj stopnic iz bambusa.

V mojo čast je poglavar sklical z bobnom skupaj plemo na trg in mi ponudil riževino, ki ga je prej sam poskusil. Ker sem želel ostati v dobrih odnosih z njimi, sem ponujeno vino sprejel. Teda piti sem ga moral z nekakšno pipo. Vino je močno in podobno našemu žganju. Okoli poglavarja je

bilo zbranih še 12 članov, ki so potem tudi dobili riževino. Po njihovih obrazih sem sklepal, da so bili zelo zadovoljni.

Kar pa je čudno pri tem plemenu, je to, da imajo tukaj žene precej avtoritete; udeležujejo se vseh sestankov, kjer s prirojeno ljubkostjo kadijo vsaka svojo pipo in se tiho pogovarjajo. Videti je, da ukazujejo prav za prav samo one.

M'Siao je samo navidezni poglavar, v resnici pa ukazuje njegova žena. Če ona umre pred svojim možem, izgubi mož vso moč in

ne more biti več poglavar. Otroci nosijo ime matere. Možje morajo izpremeniti svoje ime takoj ko postanejo očetje. Zanimivo je, da si žena izbira moža. Ona prosí svojega najbližjega sorodnika, da se sporazume s starši bodočega ženina. Ta sorodnik si nadene posebno oblačilo in zaprosi ženinevega očeta za njegovo roko. Ženin seveda zardí... starši pa potem še razpravljajo o drugih stvareh. Ko se poročita, je mož prisiljen slediti ženi, kamor hoče ona.

Dussari

KAKO DELUJE avtomatični telefon

Vzemimo na primer majhno avtomatično centralo, ki ima sto naročnikov. Vsakdo izmed teh ima svojo telefonsko napeljavo, ki je potem zvezana s centralo. Če hočemo na primer dva od teh naročnikov med seboj telefonsko povezati, zadostuje, da zveže centrala njuni telefonski liniji. Pa se vprašamo: kako je mogoče, da se lahko tisti, ki hoče povezati z drugo telefonsko linijo, zveže, ne da bi mu bilo potrebno povedati centrali drugo številko? To je mogoče samo zato, ker je v centrali nameščen takšen aparat, ki izvrši izmenjavo dveh linij in se imenuje »izmenjač« (konektor). Sestavljen je iz okvira kovinskih vreten; na teh so povezane telefonske linije po vrstnem redu, in sicer v deset vrst z desetimi številkami. V vsaki vrsti so zbrane linije desetih abonentov.

Telefonsko napeljavo tistega, ki je klical, zveže ta aparat z žicami, ki tvorijo kontakt s premikajočim stikalom; ta pa potem poveže vretena ene z vreteni druge telefonske linije. Vzemimo na primer, da zavrti eden naročnikov številko štiri. Ko se plošča na telefonskem aparatu vrne na svoje mesto, povzroči, da se zavrti vijak za prekinitev in ta potem prekine v štirih kratkih intervalih strujo. Električni magnet, ki nadzoruje v centrali premikanje žic, vzdigne premikajoče

se stikalo v četrto vrsto. Če zavrti sedaj naročnik še številko sedem, se bo to stikalo premaknilo do sedme številke v tej vrsti in na ta način bo naročnik zvezan z naročnikom, ki ima telefonsko linijo 47 in s katerim bo lahko nemoteno govoril.

Poglejmo sedaj centralo, ki ima tisoč naročnikov. Ti bodo razdeljeni v deset skupin po sto. V vsaki od teh skupin bo lahko naročnik zvezan z naročnikom, ki ima telefonsko linijo 47. in s katerim bo lahko nemoteno govoril.

Poglejmo sedaj centralo, ki ima tisoč naročnikov. Ti bodo razdeljeni v deset skupin po sto. V vsaki od teh skupin bo lahko naročnik dosegel na isti način povezavo, samo da bo šel ves ta proces še skozi nov aparat, imenovan »selektor«, ki bo naprej spojil skupine od sto in šele potem se bo izvršila izmenjava linij.

V centrali, ki ima deset tisoč naročnikov, bodo ti najprej razdeljeni v deset skupin po tisoč. In zopet se bo vršil isti proces.

Če pa število naročnikov prekaša deset tisoč v enem samem mestu, potem se pač ustanovi več central, od katerih bo vsaka imela deset tisoč naročnikov. Naročnik bo torej imel razen številke svojega telefonskega aparata tudi številko centrale, h kateri spada.

16. Kriš je vsak dan preplezal 24 milj po grdih gorskih tleh. Bil je ponosen na svojo žilavost in počutil se je izvrstno; skrbelo ga je samo, da bi padel. Pot je namreč vodila po močvirju in vsaka gaz se je od hčje tisočertih nosačev spremenila v jarek, da so morali neprestano načenjati nove steze. Vprav so se lotili nove, ko je Kriš rešil uganko, kako se godi človeku, ki pade na močvirnata tla s 150 funti na pleh.

17. Do ramen v blatu je Kriš prišel klicati na pomoč. Kriš je zaslišal za seboj ženski glas, ki ga je takoj spoznal.

»Ako me rešite oprtnic, si bom že sam pomagal na noge!« Stofuntna teža se je s piskajočim šumom pogreznila v blato. Kriš pa se je počasi vzravnal.

»Krasna slika«, se je smejala gospodična Gastell, ko je zagledala njegov z blatom pokrit obraz.

»Oh!« je vzkliknila, ko ga je spoznala. »Saj to ste Vi, gospod... gospod... Dimač!«

»Prisrčno se Vam zahvaljujem za Vašo pomoč in pa za svoje novo ime«, je odgovoril. »Od danes naprej je moje ime Dimač.«

18. Mrzlega zimskega jutra sta John in Kriš zviš odede, da kreneta na pot. John Bellew se je že usmeril proti domu, ko mu je Kriš dejal: »Srečno pot, siriček!« Stric ga je osupel pogledal: »Kaj pa namerevaš?« Kriš je zamahnil z roko proti severu, rekoč: »Le oglej si sedaj svojega Dimača. Dobil sem delo. Prišel je gospod, pa me je najel za slugo. Grem z Dawson v družbi dveh Pavlih in še enega sluga. John dolgo ni spravljal besedice iz sebe, končno je dejal: »No, ta je pa dobra!«

»Po medvedje meso grem!«

Vrnjeni obisk

Konec grofa Montekrista

Nekaj minut pozneje je stopil »grof« na obronek višine, preizkusil, ali so smuči dobro pritrjene, in se spustil navzdol. Galja se je spustila za njim.

V nekaj minutah sta bila na robu mesteca, ki se je začelo prebujati.

V eni teh obrobni hišic je bila partizanska javka, ki jo je vzdrževala Darja Prohorovna Maksimova, stara babica mestne bolnice. Čeprav je nosila Darja Prohorovna že sedem križev, je bila še prav živahna, ni pustila svojega dela in nikoli se ni pritoževala, da je bolna. Širčki, dobrodušni ruski obraz, polna krepka postava, popolnoma sivi, srebrasti lasje, ki so zgolj poudarjali mladostni blesk njenih oči, zagorela rdečica še vedno gladkih in svežih lic so pričali o zdravi starosti, ki je bila nagrada za prav tako zdravo, čisto in pošteno življenje.

Darja Prohorovna ni imela svojih otrok, toda dobro polovico meščanov je sprejela pri rojstvu. Vse je imela za svoje krščence in jih ljubila, kakor bi bili njeni otroci. Ni bila član partije, toda ko so Nemci zasedli Ensk in je bilo treba izbrati osebo za partizansko javko, je izbrala padla na Darjo Prohorovno. Ko so ji sporočili to izvolitev in jo vprašali, ali je ni strah take naloge, se je Darja Prohorovna samo nasmehnila in preprosto odgovorila:

— Seveda, stvar je strašna. Toda ali ni ženskam strašno roditi? In vendar rodijo... Strašno je, ali potrebno.

Hladno jih je izpraševala o podrobnosti, se dogovorila o načinu zveze, se naučila na pamet parole, ker si jih ni marala zapisati, in rekla:

— Hvala vam za zaupanje, ki ste ga izkazali stari ženski. Tega vam nikoli ne pozabim. To je laskavo zame, kaj bi skrivala, zelo laskavo.

Izbrala je bila posrečena. Darja Prohorovna je odlično izpolnjevala svoje nove obveznosti. Bila je sijajna konspiratorica, previdna in razsodna in vrhu vsega ni zbujala nikakega sumu. Ko sta se Galja in »grof« pokazala na pragu babičine hišice, se je Darja Prohorovna ukvarjala pri peči z burkami. Poznala je oba od njunega rojstnega dne, kljub temu pa se je pokazala dceela ravnodušna in vprašala:

— Kolikšna je temperatura porodnice?

— Sedem in trideset in ena — je odgovoril »grof«.

— Ali je prvič na porodu?

— Drugič.

— Kaj pričakujete: dečka ali deklico?

— Roditeljem je to vseeno.

Ta dogovorjeni dvogovor je Darja Prohorovna zadovoljil in povabila je gosta v sobo. Tu jima je podrobno razložila vse mestne novice. Darja Prohorovna je povedala, da se Nemci zvečer ne upajo iz hiš, da se mestna posadka ne dopolnjuje in da Trubnikov še vedno stoluje na »magistratu«. Miškin jo je vprašal o usodi očeta Evthija. Darja Mihajlovna je povedala, da Trubnikov ni izdal duhovnika iz strahu pred ljudskim maščevanjem. Vendar pa so bili meščani v skrbeh za očeta Evthija in so ga zaradi večje varnosti drugi dan pripodili pregovorili, da se je odpravil na deželo k svoji omoženi hčerki.

Med pripovedovanjem je Darja Prohorovna hitro pogrnila mizo, vzela iz stare kredence posodo, prinesla iz kuhinje kadeči se samevar, nato pa podala svojim gostem sveže močnate narastke, marinirane gobe in ribe.

Galja in »grof«, ki sta bila lačna od dolge poti, sta z velikim tokom pospravljala vse te dobrote.

Ko sta pojedla, so se posvetovali, kaj dalje. Sklenjeno je bilo, da zapustita mesto ponoči, ko se stemni. Med tem časom je Darja Prohorovna nameravala dobiti še kakšne vesti. Starica je zaprla Galjo in »grofa« v hišo in šla po svojih opravilih. »Grof« se je hotel še sprehoditi po ulicah, toda Darja Prohorovna ga je jezno zavrnila in tako je ostal, čeprav težko.

Zvečer se je Darja Prohorovna vrnila in sporočila, da je v mestu vse mirno. Nemška posadka je vedno ista, v teku zadnjega tedna ni prišla v mesto nobena nova četa. Poveljnik stanuje še vedno v starem stanovanju in zvečer ne gre rad iz hiše. Patrujno službo v mestu vrše Nemci, stražo na prostem pa opravlja po večini »ruska policija«.

Peter in Galja sta si le podatke dobro zapomnila; nato sta počakala, da se je naredil tema, nato sta se previdno odpravila iz mesta.

Pozno ponoči sta se srečno vrnila k odredu.

Tri dni pozneje, zvečer, je župan Trubnikov zapustil »magistratu« in se napotil proti domu. Ulice so bile

že prazne. Pod nogami je škripal sneg. Trubnikov je dvignil ovrtnik, ker je bilo zelo mrzlo.

Na prodajnem trgu mu je prihajala naproti dolga vrsta kmetijskih voz, ki so bili naloženi s senom.

Trubnikov je stopil k prvemu vozu in vprašal:

— Kdo ste in kam peljete?

— Do komandanta, seno peljemo po ukazu, — je mirno odgovoril kmetijski deček, ki je hodil poleg voza na saneh.

Sam ne vedoč zakaj, je Trubnikov posvetil z električno svetilko fantu v obraz. Ze ga je hotel vprašati po izkazilih, ko so mu besede zamrle v grlu: pred njim je stal »grof Montekrista«.

Se ni uspel črhiniti, ko ga je »grof« omamila s strašnim udarcem po sencih. V hipu je bil Trubnikov zvezan in položen na sani pod kopo sena, od koder sta zlezla dva partizana.

Tudi iz drugih sani dolgega spreveda so začeli lesti partizani.

V temno nebo je z glasnim pokom zletela zelena raketa. Od vseh strani so se oglasile strojnice, zaregljale avtomatske puške v kratkih presledkih, pokale so ročne granate. Prestrašenj Nemci so skočili na pol oblečeni iz šolskega poslopja, toda niso imeli nič toliko časa, da bi vzklili svoj običajni »Hitler kaputa«, ker so bili že ubiti. Debeli komandant je skočil iz svoje vile v samem spodnjem perilu z mazurko v rokah, toda tudi njega je partizanska krogla umirila za večne čase.

Dve uri pozneje je v poslopju mestnega komiteta že zasedala trojka zaradi vzpostavitve sovjetske oblasti v mestu.

Predsednik trojke, komandir partizanskega odreda, je dal znamenje z zvoncec in kakor po navadi začel:

— Otvarjam sejo. Ugotavljam sklepčnost. Postal je in se nehote nasmehnil: sklepniki so bili zares Kabinet, vse sosedne sobe, hodnik, vhodno stopnišče hiše so bili prepolni ljudstva. Na ulici je mrgolela silna množica. Od vseh strani so pritiskali zbirajoči se mestni stanovalci, otroci so v grozdih viseli na drevesih.

Poroko so praznovali dva tedna pozneje. Mlada poročena Galja in Miškin sta sedela na častnem mestu velike mize, okrog njih pa tvariši iz odreda. Dva dni pozneje sta se imela zopet odpraviti v sovražnikovo zaledje, prej pa sta sklenila praznovati svatbo v rojstnem mestu.

Bistrih, ki je sedel poleg Miškina, je v največjem razmahu večer je vstal in izpregovoril:

— Tovariši! Dvigam kupico na srečo našega prijatelja in bojnega druga, ki smo ga precenili in vzljubili. Pijem na zdravje »grofa Montekrista«.

— Dovolite mi trenutek, — ga je nepričakovano prekinil Miškin. Predlagal bi majhen popravek. Ni mogoče piti na zdravje mrtvih... Zakaj »grof Montekrista« je umrl v dimu in bojih Velike domovinske vojne. Njega ni več in ga nikoli ne bo več. Ako pa hočete kljub temu piti na moje zdravje, tedaj pijte na zdravje Petra Miškina. Galje Miškinove in rodbine Miškinih.

Vsi so vstali in trčili s kozarci, ki se bili polni zlatorumenega, iskrega se vina.

V pragozdovih Bele Rusije sta Peter in Galja Miškina nadaljevala partizansko delo. Skupaj sta delala v odredu, skupaj sta hodila na izvide, skupaj sta se tudi večkrat udeležila partizanskih bojev. Tako je minilo poldruge leto.

Odred, v katerem sta bila Galja in Peter, je deloval v rajonu Gomelja. Močvirnate, skoraj neprehodne hoste so bile sijajno pribežališče za partizane. V slehernem naselju, v sleherni vasi v vsakem večjem kraju je imel partizanski odred zanesljive ljudi, s katerimi je bil stalno povezan. Komandir odreda Gluhov je bil že v letih. Zabuhalo lice je pričalo, da je bolan na ledvicah. Galjo in Petra je vzljubil, kakor da bi bila njegova otroka. Njegov sin Sergej, ki je bil iste starosti s Petrom, je bil na fronti in Gluhov ni imel že davno nobenih vesti o njem. Zvečer

je običajno igral s Petrom damo, ali pa se je z njim menil o podrobnostih zadnje bojne operacije. Pri tem je opazoval Petrov pczorni pogled, poslušal njegov glas in njegov nalezljiv smeh. Posebno mu je bil všeč, kadar ga je videl zamišljenega in je pri tem tako smešno in otroško mšil obrvi. V takih trenutkih ga je spominjal na Sergeja. Peter pa je čutil in cenil naklonjenost Gluhova. Razumel je, da se komandirju toži po sinu, o katerem je Miškino večkrat pripovedoval.

Jeseni 1943, se je partizansko delovanje poživilo. Dolge noči in blatne ceste so omogočale nepričakovane napade na nemške prevoze in železniške proge. Peter se je dobro izuril v razstreljevanju in je bil v odredu priznan strokovnjak za razbijanje železniških prog. Marsikateri nemški naloženi tovorni vlak je v tem času vrget z nasipa po pobčju.

Partizani so bili izvrstno povezani z mestnim prebivalstvom, od katerega so dobivali dobre informacije o železniških prevozi nemških vojnih potrebščin. Zato so razstreljevali samo to, kar je bilo potrebno in kadar je bilo potrebno. Nemška vojna žandarmerija in odredi gestapa so bili zmedeni in so si prizadevali razjasniti, kdod prejema partizani tako točne informacije, toda ničesar niso odkrili.

Zadnje dni so partizani prajeli obvestilo, da se pripravljajo prevoz nekega tajnega tovora veliko vrednosti. To se je dalo sklepati iz tega, ker so Nemci izredno močno zavarovali železniške mostove in nasipe na progi Minsk—Gomelj. Pomočniki gestapa so imeli neprekinjeno dežurno službo na železniških postajah. Skrbno so pregledali vse semafore, kretnice in pragove. Dan prevoza, zaradi katerega so bili izvršeni vsi ti ukrepi, se držal v strogi tajnosti.

Gluhov je mobiliziral vsa sredstva, da bi zvedel, za kaj gre. Vsak dan je šlo na desetino partizanov in partizanov na poizvedovanja, stopili so v stik z železničarji, toda uspeh je bil vedno isti: odsek proge je zavarovan in pripravljen kakor še nikoli, toda kdaj in s kakšnim tovorom se skrivnostni esalon odpelje, ni bilo nikomur znano.

Nemci so tako ojačili obrambo in stražo prožnega odseka Minsk—Gomelj, da ni bilo misliti na kakšno podminiranje proge, zlasti ker so posebni nemški strokovnjaki vsakih štiri in dvajset ur dvakrat pregledali vse dele proge. Poleg tega so Nemci vpeljali neprestane letече patrolje na avtoderezinah. Gluhov si je belil glavo, kako bi našel izhod iz te zagate. In kakor vselej v primerih, ki so zahtevali posebno iznajdljivost, se je obrnil na Petra. Presedela sta skupaj nekaj ur, obravnavala vse variante ter preuderila vse možnosti. Naposled je Peter rekel:

— Veste kaj, Ivan Semjonovič! Če si midva še toliko razbijava glave tu, se ne bova ničesar domislila. Stvar je taka, da je treba nekaj tvegati. Pošljite mene.

— Kam? — je vprašal Gluhov.

— Ne vem. Treba je iti na mesto in tam odločiti. Po mojem mnenju je najbolje, če grem k izogibašči Skvorcovo. Tam je samotno, hosta je poleg, tam se lahko skrivam nekaj dni. Med tem se mi morda posreči razrešiti uganko.

Gluhov se je zamislil. Peter je imel v bistvu prav. Žal mu je sicer bilo tvegati življenje onega najboljših ljudi, toda drugega izhoda ni bilo.

— Ali poišeš sam? — je vprašal in s tem povedal, da Petrov predlog odobrava.

— Sam, — je odgovoril Peter — En človek odveč utegne biti preveliko breme. V dveh se je tudi teže prebiti do tja.

Sklenjeno je bilo, da se Peter še tisti večer nanoti sam v Skvorcovo. V teku nekaj ur, ki so mu ostale še do odhoda, je zavil v spalno odelo razstrelivo, izbral zase nekaj »madjark« — malih, sovražniku zaplenjenih min — in živila za nekaj dni. Galja, ki je bila vajena, da jo je Peter vsakokrat vzel s seboj, se je začudila, ko je zvedela, da pojde tokrat brez nje.

Peter ji je obrazložil, zakaj ne more z njim. Priznati je morala, da ima prav, čeprav ga je, slušajče notranji glas, težko pustila samega na pot.

Pozno ponoči je Peter prišel do Skvorcova samotnega izogibašča, ki je bilo zelo oddaljeno od naselbin. Vlažna jesenska noč je zavila v črno hišico progovnega strazarja. Medla luč svetilke, ki so jo pogugavali rezki vetrovni sunki, ni mogla predreti nočne teme, le v kratkih hipih se je zablščal iz nje kos travnice, so se pokazali mokri pragovi ali kupi gramoza, ki so bili namenjeni za popravilo proge. Peter je prislutnil: nekje v daljavi je vznemirljivo tulila sirena avtoderezine. To tuljenje je vedno bolj narasčalo. Kmalu se je zaslislal ropet bližajoče se drezine. Pokazali sta se svetilki, katerih zelena luč se je v temi svetila kakor oči divjih zveri. Peter je skočil v globok jarek, ki je bil izkopan vzdolž železniškega nasipa, se iztegnil na njegovem dnu in se skoraj popolnoma potopil v mrzlo vodo.

Drezina je prispela do izogibašča in se ustavila skoraj na tistem mestu, kjer je ležal Peter. Sodeč po tem, da motor ni bil ustavljen, je bilo očividno, da se drezina tu ne bo dolgo zadrževala. V drezini se je peljala nemška patrolja. Peter je razločno slišal nemške besede, nato je sirena zateglo zavraščala. Klicali so strazarja. Hitro je strazar prišel iz hišice in eden Nemcev je govoril z njim v lomljeni ruščini:

— Kaj je novega? — je vprašal Nemeč.

— Kaj naj bi bilo novega, gospod oficir? — je odgovoril strazar. — Saj je šele ura minila, odkar ste bili tu, kaj naj bi se zgodilo v tako kratkem času? Deževati je prenehalo...

— Ni šel nihče tod mimo?

— Odkod naj bi se tu kdo vzel? Sami vidite, kako samotno je. Ne samo človeka, niti volka ne vidiš tu. Oprostite, gospod, tu pač ni zavidanja vredno mesto...

— Bodi na straži, to je zelo važen ukaz. Ako boš našel, če ne boš spal, boš dobil nagrado.

Kako je s slovensko prosveto na Koroškem

Najhujše razočaranje je doživelo koroško ljudstvo neposredno po končani vojni, ko se je s koroške slovenske zemlje umaknila zavezniška jugoslovanska armada- osvoboditeljica, ki je doprinesla tako težke krvave žrtve v boju za osvoboditev Evrope. Vendar je ostala tedaj še živa vera v pravičnost zaveznikov in njihovih armad, zato si pač nihče ni mogel predstavljati, da bi preganjano slovensko ljudstvo ne bilo deležno pravičnega zadoščanja za preštane krivice.

Prvič je postalo koroško ljudstvo pozorno ob povratku izseljencev v avgustinskega leta. Tedaj se je vidno omajala vera v pravičnost odgovornih oblasti. Kajti izseljenci bi bili prej verjeli v svojo smrt kakor pa v to, da jim bodo po zlomu nacizma cvirali povratek na njihovo rodno grudo. In vendar: ko so prišli v domovino, jih ni hotela spoznati in svojo pravico do doma so si morali še enkrat priboriti.

Potem pa je razočaranje sledilo razočaranju: edino slovensko reprezentativno zgradbo v Celovcu — nekdanjo Mohorjevo hišo, ki jo je slovensko ljudstvo zgradilo dobesedno s svojimi žulji in ki je v vsem času zatiranja in bcaja koroških Slovencev za njihove pravice nudila streho slovenskim organizacijam — to pribežališče koroških Slovencev so zasedle zasedbene čete. K starim krivicam so se začele nizati nove.

Slovensko koroško ljudstvo je trdno zapalo, da se bodo po zlomu nacizma vsaj pogoji za slovensko prosvetno in kulturno delo vidno popravili. Teda tudi v tej veri je bilo prevarano. Njegove nemške imperialistične miselnosti, ki je zlasti na Koroškem poglata globoke korenine, in opora, ki jo ta miselnost uživa pri zasedbenih oblasteh, vnaprej izključujeta vsako izboljšanje prosvetnih razmer.

Čeprav položaj za slovensko ljudsko prosveto na Koroškem zaradi načrtnega zatiranja nikdar ni bil preveč ugoden, si je slovensko ljudstvo s požrtvovalnostjo vendar ustvarilo vsaj nekaj najnesnovnejših pogojev za kulturno uveljavljanje. Vsako prosvetno društvo je imelo svojo knjižnico, navadno tudi svoj oder z vsem najnujnejšim, marsikatera med njimi pa so imela tudi svoje prosvetne domove.

Nacizem je do kraja uničil vse pripomočke prosvetnega dela: predvsem vse slovenske knjige so izropali nacistični »kulturonosi«, jih deloma zažgali ali pa porabili za izdelavo papirja. Prav tako so uničili ali pokradli vse odrske pripomočke in izropali slovenske prosvetne domove.

Dosedanja kulturna prizadevanja koroških Slovencev so pokazala, da je s požrtvovalnim in vztrajnim delom — kljub nenaklonjenosti odgovornih oblasti — mogoče premagati veliko težav in tudi z najpreprostejšimi sredstvi doseči sorazmerno lepe uspehe. Ob vsej požrtvovalnosti pa ni mogoče premagati pomanjkanja slovenske knjige in slovenske pisane besede sploh.

Slovensko ljudstvo na Koroškem je danes bolj kot kdaj koli v zgodovini umetno in nasilno oropano vsakega živega stika z materinim narodom. Vzeta mu je močnost, da bi doživljala utrip novega življenja, ki preveča slovenski narod v mladi ljudski republiki. Koroški Slovenci sicer nagonsko čutimo, da je v teh letih dozorelo nekaj velikega, da si je naš narod priboril dostop v nov, boljši svet, čigar vrednost in pomen bomo lahko v polni meri doživeli šele v teku časa.

Na drugi strani pa čutimo vso porazno idejno praznoto, ki jih obdaja v drugi avstrijski republiki, moramo doživljati, kako se z nekakšno otopelo doslednostjo ponavljajo vse stare, obrabljene metode raznarodovanja in ponemčevanja, kako se ob neduhcivem sanjarjenju o nekem »avstrijskem poslanstvu« na jugovzhodu Evrope obnavlja politika nasilja in načrtnega zatiranja slovenskega ljudstva. Isti učitelji, ki so na šolah še pred nedavnim zastrupljali nedežne stroke s teorije o »gosposki rasi« in »nadčloveku«, danes z drugimi, hinavsko prekritimi sredstvi odčitujejo našo mladino narodu. Če je otroka gnalo hrepenenje po materini besedi v šolo onstran meje, so ga po povratku domov zaprli in če se je učitelj-poštenjak »pregrešil« ter skušal slovenskim otrokom ob vsem pomanjkanju potrebnih sredstev nuditi vsaj najpreprostejši pouk v materini besedi, so ga vrgli iz šole ali pa prestavili v nemške kraje.

Preprost človek bi mislil, da bodo odgovorne oblasti smatrale za svojo častno dolžnost, da koroškim Slovincem pomagajo obnoviti njihove društvene knjižnice, kakor tudi pri obnovi osrednje slovenske knjižnice v Celovcu. V ta namen bi bil potreben neposreden stik z matičnim narodom, treba bi bilo ustanoviti v Celovcu slovensko knjigarno, kjer bi morala biti Slovincem na razpolago vsa slovenska literatura, ki je izšla pred vojno, v borbi in po osvoboditvi. Toda nič takega se ni zgodilo. Pač pa tudi danes — kakor v času nacizma — med hišnimi preiskavami pri slovenskih antifašističnih slikajo za sloven-

skimi knjigami in jih jemljejo celo otrokom iz šolskih klopi.

Na te razmere ne more zaenkrat bistveno vplivati nič, da je tudi na Koroškem vsak dan večje število naprednih ljudi, ki so spregledali umazano igro reakcionarnih imperialističnih klik in ki si iskreno želijo poštenega sodelovanja med narodi.

Koroško ljudstvo danes z odprtimi očmi spremlja dogodke v svetu. Ve, da stari svet nepreklicno odmira in da se nekje poraja novo življenje, polno poleta in zdravih življenjskih sil. Lahko se zgodi, da bo stari svet s svojimi preživeli metodami sile in nasilja prizadejal koroškemu ljudstvu še veliko krivic in gorja, toda slovenski človek, ki je šel skozi pekel zadnje vojne, ne bo več suženjsko upogibal hrbta pred zatiralci. Boril se bo za svoje pravice, ker navsezadnje bodo zmagala demokratična načela resnične enakopravnosti.

—ko

PREŽIHOV VORANC

«Borba na tujih tleh»

Slovenski knjižni zavod v Ljubljani je izdal prvo knjigo svaje glavne knjižne serije, **Prežihovega Voranca »Borba na tujih tleh«** (228 strani). Podnaslov te nove knjige našega vodilnega pripovednika so glasi »Evropski potopisja«. Medtem ko v zbirki »Od Kotelj do Belih vod« opisuje slovensko zemljo, je tu posegel v široki svet: Pariz, Orleans, Praga, Avstrija, Rumunija, Norveška in še druge pokrajine se vrste pred nami, gledane ne skozi naočnike turističnega snoba, ki potuje z Baedekerjem v roki, marveč z zdravimi in radovednimi očmi boreca za novi socialni red. Prežih marsikje prihaja navzkriž z oblastniki vladajočega reda in gleda svet tudi skozi zamreženo okno zaprov; tako se eden najboljše spisov te knjige dogaja v prosluli praški jetnišnici na Pankracu. Zato srečuje na svojih poteh vse drugačne ljudi kakor običajni potopisci; s svojo živo pripovedniško besedo nam tako nazorno opisuje originalna opazovanja in srečanja, da se nam zdi, kakor da beremo povesti.

ta prehod: »V njih srcih so se nabrale želje mnogih prednikov, ki so skoraj že pozabili na zemljo. Nikdar niso vedeli, kaj je prav za prav to: »naše«, a zdaj se je porodilo, da so občutili pomen te besede. »Naše«, to pomeni lažje življenje, po »našem« raste kruh.« Ta motiv delitve zemlje je porodilo, da so občutili pomen te besede, saj ga najdemo v »Težakih«, »Življenju«, »Osi življenja«, »Rezonji na svojem« in še kje, tako, da imamo tu in tam vtis, da se je avtor zaradi njega celo ponavljal.

S tem osrednjim motivom, ki ga je Kranjec očitno izbral z namenom, da nam prikaže prehod iz starih v nove razmere in tako postavi svoje zgodbe na široko družbeno osnovo, pa se veže pri njem vprašanje zemlje in človekovega odnosa do nje. Toda čeprav rešuje pisatelj to vprašanje zdaj bolj romantično (n. pr. v »Življenju«), zdaj zopet bolj realistično (n. pr. v »Osi življenja«), pa vendarle povsod čutimo njegovo veliko ljubezen do zemlje in do vsega kmečkega, kar se močno vidi tudi iz opisov prirode in poljskega dela, ki spadajo med najlepša mesta v njegovih spisih. »Zemljo je treba ljubiti, ljubiti blazno, kakor samega sebe«, pravi pisatelj že v enem svojih začetnih del. A ta misel o veliki vrednosti, ki jo predstavlja zemlja, se stalno spovrača kot ideja vodnica v njegovih novelah, povestih in romanih.

To se vidi tudi iz njegovih zadnjih dveh knjig, ki sta izšli že po osvobojenju, le da se je v teh najnovejših spisih ta misel povežala z idejo po svobodi in njeni nena-domestljivosti vrednosti. »Tihozitja in pejsa-ži« so knjiga o trpljenju slovenskega ljudstva v letih vojne. Tokrat je šel iz Prekmurja v ves slovenski svet, s katerim je preživljati tragedijo okupacije. Roman »Pesem gor« pa je slavospev slovenskim goram, kamor se je v krvavih letih vojne zatekla slovenska domovina in ki so tako postale žibel srečnejše bodočnosti slovenskega naroda.

Nič manj zanimiv kakor zunanji časovni in družbeni okvir njegovih zgodb pa ni notranji svet njegovih ljudi. Ti ljudje so resda preprosti, celo povprečni, vendar le pa so njihove usode tesno spojene z usodo zemlje, ki jih je rodila. Kranjec posebno rad podčrtava dve potezi prekmurskega človeka: vdanost v usodo in neko razdvojeno nihanje med resničnostjo in sanjami, med tem, kar je in kar imamo, pa med tem, kar naj bi bilo in po čemer hrepenimo. Tako grečujemo med njegovimi »junaki« poleg ljudi, ki se oklepajo zemlje in vidijo v vsakdanjosti življenja hkrati njegovo nužnost in vrednost tudi nemirne sanjarje o »sreči«, katero menijo videti bodisi v ljubezni, bodisi v pesmi, ceste, ki jih kliče in valj neznan kam. Priznati moramo, da ima Miško Kranjec pri izbiranju in opisovanju takih tipov srečno roko. Mnogo manj pa nas zadovolji, kadar rešuje globlja življenjska vprašanja. Deloma gre to na rovaš njegove ljubezni do zunanje življenjske površine, do gole fabule, deloma pa je to posledica dejstva, da včasih v svoje Prekmurce rad vhitopi nekoliko svojega gledanja, ki se ponekod pač razlikuje od splošnega ljudskega naziranja. Ta način govora škoduje tudi njegovemu realizmu, ki mora biti slej ko prej verna podoba življenja. Zato tudi vidimo, da je Miško Kranjec najboljši tam, kjer riše življenje, kakršno je, z vsemi njegovimi lepotami in strahotami. Med njegova najboljša dela moramo šteti »Težake«, »Življenje«, »Osi življenja«, »Pesem ceste«, »Kapitanove« in »Povest o dobrih ljudeh«. Prav tako so prave mojstrovine nekatere njegove novele, n. pr. »Na valovih Mure«, ki je izšla v zbirki »Sreča na vasi«, ali pa »Jaz bom pa zdej tako same« v zbirki »Tihozitja in pejsaži«. Med boljše Kranjčeve spise spada končno tudi »Prostor na soncu«, med najodličnejše strani tega romana je treba šteti vsakega pisateljevo poznavanje očrčkega sveta.

France Vodnik

KULTURA

Miško Kranjec

▲ ▲ ▲ ▲ ▲ POET PREKMURSKIH RAVNIN ▲ ▲ ▲ ▲ ▲

Pisatelj Miško Kranjec zavzema med tako imenovano srednjo generacijo slovenskih pripovednikov najvidnejše mesto. Toda on ni samo najzrelejša pripovedniška moč tega pokolenja temveč je obenem tudi najplodovitejši med vsemi. Komaj petnajst let je minilo, odkar je Miško Kranjec stopil v slovensko literarno življenje in teh petnajst let je dalo naši književnosti — petnajst knjig!

Knjige Miška Kranjca so izhajale v naslednjem redu: »Težaki« in »Življenje« 1932; »Predmestje« in »Sreča na vasi« 1933; »Pesem ceste« 1934; »Os življenja« in »Tri novele« 1935; »Zalesje se prebujajo« 1936; »Prostor na soncu« in »Južni vetrovi« (v Gorici) 1937; »Kapitanove« 1938; »Do zadnjih meja« in »Povest o dobrih ljudeh« 1940; »Tihozitja in pejsaži« 1945; »Pesem gor« 1946.

Ker je avtorjevih spisov preveč, da bi mogli vsakega izmed njih posebej označiti, se bomo na tem mestu omejili le na nekaj splošnih opazk o pisatelju.

Prvo, kar je za Miška Kranjca značilno, je njegov izrazito pripovedniški dar. Pisatelj ne izraža toliko svojih misli in čustev ter nam ne odkriva lastnega sveta, osebnih doživetij, ampak ga privlači predvsem podoba zunanjega, objektivnega življenja, kakor ga živi njegova okolica. Pripoveduje nam o tem, kar je videl ali slišal, obnavlja nam zgodbe posameznikov, pa tudi splošne dogodke ter nam opisuje kraje, kjer se je vse to zgodilo. To je pravi pripovedniški (epski) način in Miško Kranjec ga je tako rekoč na novo uvedel v našo slovstvo. Lahko rečemo, da njegov nastop pomeni nekako mejnik v razvoju novejših slovenske proze. Kako to? Doba moderne, kakor imenujemo čas in literarno smer v začetku tega stoletja, je postavila tezo, naj umetnik prikazuje samo svoje osebno življenje, in to naziranje se ni uveljavilo le v pesništvu, ampak tudi v pripovedništvu. Tako je nastala tako imenovana lirčna proza, to se pravi, pisatelj je navidez pripovedoval zgodbo, a ta zgodba je bila prav za prav le prispevka (simbol) za to, kar je avtor sam v sebi doživljal. Zato tudi črte v teh delih niso bile vedno resnične, ampak so bile pogosto samo posebljena pisateljevih misli in čustev. Največji predstavnik in umetnik te smeri je bil Ivan Cankar in, ker je bil njegov vpliv tako silen, so ga posnemali tudi drugi. Lahko bi imenovali celo vrsto avtorjev, ki se nikakor niso mogli otresti tega vpliva. A kar je bilo pri Cankarju dobro, ker je bilo izvirec, se je pri posnemalcih nujno izprevrilo v narefenost in tako je naše pripovedništvo zmerom bolj hiralo in se ni moglo prav razviti.

Miško Kranjec pa je s tem načinom prelomil in se tako ne le sam rešil nevarnosti, da bi krenil na izhujene steze naše lirčne proze, ampak je — kakor vse kaže — tudi mnogim drugim pokazal pot, ki vodi do resničnega prepoveda slovenskega pripovedništva. Na zunaj se je to pokazalo v tem, da je skoraj popolnoma opustil kratko črtico in se lotil poleg novel zlasti daljših povesti in romanov.

Druga značilnost je pisateljeva povezanost z domačo zemljo. Že Goethe je rekel, da pesnika razumemo šele takrat, če poznamo tudi njegovo domovino, zemljo, na kateri se je rodil rase in srkal iz nje vse tisto, kar tvori njegov značaj. To vidimo prav dobro tudi pri Mišku Kranjcu, ki je kakor malokateri slovenski pisatelj zvezan z rodno pokrajino. Miško Kranjec je doma iz Prekmurja, in ta zemlja z ljudmi, ki živijo na njej, tvori snovno ozadje domača vsega njegovega literarnega ustvarjanja. Če izvzamemo »Predmestje« in prazen nekaj krajših spisov, zlasti zadnji dve njegovim knjigam, ki obravnavata splošno-sloven-

ške motive iz narodno osvobodilne borbe, lahko rečemo, da Miško Kranjec kot pisatelj ni nikoli zapustil meja svoje ožje domovine, ki je z njim stopila v svet slovenske književnosti prav v trenutku, ko se je tudi upravno in politično združila z ostalimi Slovenci v okviru jugoslovanske države.

Pomembno pa je, da pisatelja niso privlačile zgodbe minulih časov, ki nedvomno predstavljajo del narodopisnega bogastva prekmurskega ljudstva, ampak se je njegovo oko in zanimanje ustavilo ob dogodkih sedanjosti. Miška Kranjca mika to, kar se godi pred našimi očmi, pri čemer mi sami tako rekoč sodelujemo in kar se nas življenjsko tiče. To razodeva, da je avtor, ki smo ga poprej označili za izrazitega pripovednika, obenem tudi realist. S tem izrazom namreč označujemo pisatelje, ki zajemajo snovi za svoje spise iz resničnega, najraje iz sodobnega življenja. In tako se ne smemo čuditi, da je tudi Miška Kranjca zamikala predvsem velika socialna in duhovna sprememba, ki je nastopila v življenju prekmurskega ljudstva po agrarni reformi. Kako velik in važen je moral biti trenutek, ko so nekdanji grofovske težake dobili lastno zemljo spoznano prav lahko iz naslednjih besed, s katerimi je pisatelj v »Osi življenja« nastikal

KDO JE NOVI UPRAVNIK NAŠEGA GLEDALIŠČA

IGRALEC MODEST SANCIN O SEBI

»Kaj naj povem? Trenutno sem »zaposlen« v vodstvu gledališča; režiram in ob enem igram, dela imam čez glavo. Upam, da bomo, kar smo si določili, tudi izvedli.«

»Pa vendar, rad bi slišal, kje in kako si začel in kako si se razvijal...«

»Začel sem v svojem rojstnem mestu, v Trstu, v Šklednju. Pri diletantskem odru, seveda. Moj prvi učitelj je bil pokojni Karel Širok, ki so ga v minulih vojni kot talca ustrelili nacisti... Pozneje sem se učil pri naši veliki igralki Avgusti Danilovi in dcvršil dveletno dramsko šolo Združenja gledaliških igralcev v Ljubljani. Delal sem z vsemi slovenskimi režiserji...«

»In katere, misliš, so bile tvoje najboljše vloge...? (Spomnil sem se namreč med drugimi na njegovega nepozabnega »viteza Bledica« v Shakespearejevi komediji »Kar hočete« v Gavellovi režiji.)

»V Pagnolovem »Mariusu« sem igral za ljubljence, človeka, ki je vse življenje htel na morje, pa mu ni bilo dana. Neprestano fantazira o »morju...«. Da, in potem seveda Matiček v Linhartovi komediji. To sta bili moji vloge... in — da ne pozabim Lickcheesa v Shawovi »Kako zabogaš«. Zelo pohvalno se je izrazila kritika o mojem Lenbachu v Krleževi »Agoniji«. Glej, skoraj bi bil izpusil Senečko v Škvarkinovem »Tujem detetu«...! In toliko drugih še. Pri gledališču sem štiri in dvajset let, v vsaki sezoni sem igral povprečno po deset vlog... kdo bi jih pomnil vse! Pa nikar ne misli, da pejem po tridesetih letih v pokli! Zdej sem še mlad in igrati hočem še enkrat toliko let kot doslej! Pel sem tudi v operi in celo v Operi, rad se spominjam operet »Pri belem konjčku« in »Netopir«... Toda za moj razvoj in moj vzpon so bili odločilni trije možje, trije režiserji: dr. Branko Govella, ing. avh. Bojan Stupica in dr. Branko Kreft. Vse kaže, da se bom lahko kmalu spet vsega posvetil samo igri in režiji, kajti funkcije upravnika opravljam samo začasno.

INSULIN IN SLADKORNA BOLEZEN

V času vojne smo gotovo vsi slišali, kako obupno so bolni na sladkorni bolezniki iskali insulin in kako so razni spekulanti služili denar z izkoriščanjem nesrečnih bolnikov; to zdravilo je namreč nujno potrebno za zdravljenje sladkorne bolezni, pomaga bolniku, da živi in dela, brez njega pa bi propadel.

Lahko rečemo, da je odkritje insulina in njegovega delovanja eden najlepših uspehov medicine naše dobe; človeštvo razpolaga s tem sredstvom komaj 25 let.

Kaj pa je insulin? Insulin je hormon, torej produkt žleze z notranjim izločevanjem; ta žleza se imenuje trebušna slinavka (pancreas), leži v trebušni votlini, v svitku, ki ga tvori dvanajstnik in ima podolgovato, kolini podobno obliko.

Trebušna slinavka je žleza, ki izločuje tudi navzven, in sicer v dvanajstnik; njen zunanji izloček je slinasta snov, ki vsebuje mnogo fermentov, to je snovi, ki pomagajo presnavljati škrob in sladkor, beljakovine in masti.

Manjši del trebušne slinavke izloča naravnost v krvni obtok svoj produkt — insulin; če si pod mikroskopom ogledamo trebušno slinavko, vidimo v njej otočke posebnih celic, ločene od ostale žleze in goste prepletene z žilicami. Ti otočki, ki jih imenujemo Langerhansovi otočki, tvorijo insulin.

Moderna medicina se je dolgo trudila, da bi razjasnila točen pomen teh otočkov. Minkowski in Mering sta leta 1889 popolnoma odstranila psu trebušno slinavko in dokazala, da je to povzročilo težko sladkorno bolezen. Scobelow je pozneje podvezal izvodilo slinavke in s tem onemogočil, da bi se njen sok izlil v dvanajstnik; sok, ki prebavlja beljakovine in masti, se je nabral v veliki količini v žlezi, ter jo prebavil; vendar pa se ni razvila sladkorna bolezen, ker so ostali Langerhansovi otočki, ki so polni krvnih žil. Ti poskusi so pokazali Bantingu in Bestu pravo pot in leta 1921. so v Kanadi pridobili prvi insulin.

Kako deluje insulin v našem organizmu? V krvi imamo določen odstotek sladkorja; ta mora biti stalen, kajti njegovo zvišanje ali pa tudi znižanje povzroča zelo važne motnje. Če je sladkorna količina v krvi stalno zvišana, govorimo o sladkorni bolezni, za katero so značilni: velik glad, velika žeja, pa prekomerno izločevanje urina; če pa je sladkorna količina v krvi stalno znižana, postanemo nemirni in slabotni, pojavijo se krči in kopčno nezavest.

Insulin predstavlja neko kontrolo nad sladkorjem v krvi; če zdravemu organizmu vbrizgamo v kri insulin, mu znižamo krvno količino sladkorja, če pa boluje organizem na sladkorni bolezniki in ima torej zvišano sladkorni odstotek, mu ga insulin zniža na normalno količino.

Zdravniški svetovalec

Tovarišica F. R. mi je pisala prav žalostno pismo. — Stara sem komaj dvajset let, in ko se ogledujem v zrcalu, se mi zdi, da sem kar čedno dekle, a se vendar fanta ne morem najti. Fantje sicer radi gledajo za menoj, a vsak gre z menoj dvakrat, trikrat; potem se me začne izogibati. V začetku nisem razumela vzroka tega, a prijateljica mi je povedala, da mi zelo neprijetno diši iz ust. Zato se obračam do tebe, da mi pomagaš.

Zakaj so oči plave (modre)

Barva oči zavisi samo od zenice. Zenica je zelo majhna okrogla kožica, ki ima v sredini odprtino, punčko. To kožica ima isto vlogo kot diafragma pri fotografskem aparatu; in sicer je ta diafragma zelo občutljiva za vsako najmanjšo izpremembo svetlobe.

Zenica je sestavljena iz dveh neenako debelih plasti, ki ležita druga na drugi.

Notranja plast je zelo tanka in je navadno črne ali rjave barve; razen tega ima tudi ogromno barvila ne glede na to, ali so oči svetle ali temne.

Barva zenice pa zavisi od zunanje plasti, ki je še bolj tanka, saj jo merimo lahko samo z desetinkami milimetra. Površina te plasti in pa količina barvila sta pri vseh ljudeh različna; razlikujeta se celo pri vsakem očesu.

In ravno površina te plasti in pa jakost pigmenta odločata o barvi oči.

Odgovor: Draga tovarišica, vse kar vem, ti povem, da ti pomagam kajti res ni lepo, da je dvajsetletna punca brez fanta!

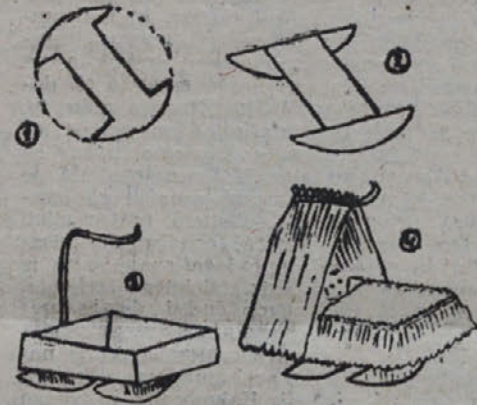
Le poslušaj! Največkrat so vzrok neprijetnega »duha« piškavi zobje ali njihovo nezadostno čiščenje; torej kupi si takoj dobro zobno ščetko in »parfimirano pasto« ter si dobro umij zobe; ako pa ti je zobozdravnik izjavil, da so zobje zdravi in te neprijeten duh ni zapustil, potem to pomeni, da ne prebavljaš dobro; glej torej, da odpraviš stipse ali zaprtje z odvajalnimi sredstvi, da se ne prenaješ in da držiš primerno dieto.

Opozorjam te tudi, da se za vedno odrečeš čebuli in česni. — Torej dekle, korajžno na del! Čim boš odpravila omenjeno nevšečnost, se gotovo nihče ne bo več branil tvoje družbe!

ŽENSKI KOTIČEK

Miklavž pripravlja

Posteljico za punčko lahko s prav majhnim trudom in brez izdatkov naredimo sami doma. Iz trde lepenke ali tanke desice urežemo tako velik krog, kakor veliko želimo imeti zibko. Ko smo ob straneh odrezali tečaj, kakor vidimo na sliki štev. 1, izrežemo še dno zibelke in ga z ročnimi žeblički pritrdimo na tečaje. Nato izrežemo iz lepenke ali lesa še primerne strani-

ce in končnice, kakor nam kaže slika štev. 3, in jih zlepimo ali zbijemo skupaj ter pritrdimo na dno. K zglavju potem pritrdimo kos žice, ki jo ob tretjini dolžine zibke zavijamo nekoliko navzgor, kakor vidimo na sliki. Iz svetlega enobarvnega ali rožastega blaga urežemo primeren naborek in ga pripnemo ob zgornjem robu posteljice. Za baldahin prepognemo blago in prešijemo dvakrat kakih 3 cm pod vrhom, da imamo tudi na vrhu majhen okrassek.

K taki posteljici pripravimo še nekaj posteljnega perila in odevico in pa morda spatio srajčko za punčko.

Beljak v gospodinjstvu in zdravilstvu

Kadar zavežujemo kozarce, marmelade in drugega vkuhanega sadja, namažemo papir z beljakom, položimo čez odprtino kozarca in kot ponavadi trdno zavežemo. Beljak se stekla prime in prepreči dohod zraka.

Kadar strgamo boljšo obleko in smo v skrbeh, kako jo bomo zakrpali, da se ne bo poznalo, obrnemo obleko narobe, namažemo strganj del z beljakom, položimo nanj

Prešita pernica je nedvomno najbolj praktično pogrinjalo.

Pernica je narejena iz štirih delov, iz štirih dolgih blazin. Vsaka blazina je dolga 1,70 m in široka najmanj 25 cm. Če zložimo skupaj te štiri blazine, dobimo 1 meter širine, kar popolnoma zadostuje za srednje močnega človeka. Te blazine moramo napraviti iz finega nankinga, pa tudi iz starih pernic. V tem primeru ne delamo blazin, temveč blago trikrat sešijemo po dolgem in enkrat po sredi. Tudi posamezne blazine prešijemo enkrat po sredi, na koncih pa pustimo odprte, da bomo lahko nasuli vanje perje. Če imamo širše blazine, tedaj lahko blazine še enkrat predelimo, tako da imamo v vsaki dolgi blazini 4 dele. Ko smo nanking tako pripravili, začnemo polniti s perjem ali puhom. Najprvo razdelimo perje na toliko delov, kolikor jih bomo napolnili, da bo

vsaka blazina vsebovala enako količino perja, nato napolnimo tiste štiri oziroma 8 blazine, ki so ob srednjem šivu in takoj sešijemo na stroj. Potem napolnimo še zunanje blazine in sešijemo skupaj tako, da imamo kak cm širok rob, v katerem ni perja. Ta rob potrebujemo pozneje, ko šivamo skupaj pernico in prevleko.

Perje mora biti natančno stehano. Vsak predel mora dobiti 40 grama enako perja ali puha. Pernica ima 4 dolge blazine in blazina ima 4 predele. Perje moramo tedaj razdeliti na 16 delov. Eno šestnajstinko perja damo v prvi predel in ga potisnemo proti srednjemu šivu, kar nam daje možnost, da lahko lepo prešijemo na stroj. Nanking je treba šivati s tanko iglo in z gostimi vbodi. Skozi velike luknjice, ki jih pušča za seboj debela igla, perje uha-ja, kar je zelo neprijetno.

Za pernico označene velikosti potrebujemo okrog 2 kg navadnega kokošjega perja. Čim boljše je perje, tem manj ga potrebujemo. Za pernico iz finega puha potrebujemo samo 1,50 kg.

In ko smo tako pernico naredili in jo dobro očistili perja, jo vtaknemo v prevleko. Za prevleko potrebujemo prav toliko blaga kakor za pernico. Biti mora za 1 cm širša in daljša kakor so blazine skupaj. Če je blago široko 1 m 10 cm, potem ga vzamemo dve dolžini, če pa je ozje, ga moramo vzeti tri dolžine. Blago je treba najprej na obeh straneh zaračati, nato prevleko sešijemo na obeh straneh po dolgem, potem pa še prešijemo točno posredi in podolgem, nato pa še vsako polovico enkrat po sredi, da dobimo skupaj 4 predele. V te predele vtaknemo blazine in jih na koncu skupaj s pernico sešijemo. Če bi jih ne sešili skupaj s prevleko, bi se blazine zvile in bi imeli pri vratu prazno prevleko.

Pri takih pernicah pa, ki smo nanking samo prešli in napolnili perje, pa napravimo neprešito prevleko. V takem primeru bi bilo dobro, da bi na rob pernice prišli male gumbke, na prevleko pa bi v isti razdalji napravili male gumbice, kamor bi jo zapeli, da bi ne drsel dol.

Kadarkoli se nam prevleka umaže, pernico na koncih odpremo, potegnemo ven blazine, jih dobro prepračimo in presončimo ter jih čez petletje spravimo v kovčeg ali skatlo. Take »klobesec« vzamejo kaj malo prostora. Prevleko previdno operemo in jo spravimo med drugo perilo v čmaro, kjer naj čaka jeseni. Kako prijetno je potem, ko nastopi mraz in prinesemo blazine na sonce in zrak in jih zopet zašijemo v že pripravljeno čisto prevleko.

Za prevleko je treba izbrati vedno samo mehko blago. Če blago pri nakupu ni mehko, ga je treba takoj oprati, da se zmehča. Tudi se moramo pripraviti, če je blago, ki smo ga izbrali za prevleko, res pralno.

Svetovalec

Vsako meso se najbolje obrabi dva do tri dni sveže, če ga povajjamo v olju. Za 1 kg mesa zadostuje slabe pol žlice olja. Meso postane v olju mehko in izredno sočno.

Garnirani svinjski kotlet ali zarebrnico potokamo, nasolimo in povajjamo v olju in pustimo v njem eno uro. Pred nadaljnjo uporabo jih povajjamo v drobnih in puštilno še četr. ure v istem olju. Nato jih na masti ali olju lepo rumeno opravimo na obeh straneh. Prav tako pripravimo tudi zrezke goveje pljučne pečenke.

(Nadaljevanje s 6. strani).

Molče so strmeli od čuda pred seboj in v glavah se jim je zabliškalo spoznanje, da čudežnega mazila v resnici nikjer ni. Ko pa so jasno doumeli, da jih je Subienkov v zviščnosti prekosil in da je med vsemi ujetniki samo on utekel mukam, so prasnili v divji smeh, ki je čudno odneval v zraku.

Ponžani Makamuk je obstal s povešeno glavo. Spričo smeha, ki je premagal njegove ljudi, je poglavar uvidel, da je njegovo despotstvo padlo.

Vedel je, da ga ne bodo več imenovali s slavnim imenom njegovih prednikov; Makamuk. Od zdaj naprej bo samo »Odsekana glava«.

Glas o tem, kako ga je tujec previjačil in osramotil, ga bo spremljal do groba. Širil se bo od ust do ust, od ognjišča do ognjišča, od rodu do rodu. In ko se bodo rodovi sestajali spomladi o priliki sklepanja kupčij, bodo prišleci glasno poizvedovali vpričo njega:

— Kdo je torej »Odsekana glava«?

In vsi bodo odgovarjali:

— »Odsekana glava« je tisti, ki se je imenoval Makamuk do dne, ko je odšel kal glavo belemu človeku!

krpico istega blaga in polikamo z vročim likalnikom. Ponavadi zabriše tako popravilo vsako sled pretrgane niti.

Razbito lončeno posodo ali odkrušene lončene peči popravimo, če namažemo razbito mesta z mešanico, ki smo jo napravili iz beljaka in moka. Čim močnejša bo vročina, tem trdnjša bo zmes.

Razbito porcelanasto posodo popravimo, če zmešamo prah zmletih morskih školjk z beljakom, namažemo poškodovana mesta, jih združimo z odlomljenimi koščki, povežemo in počakamo, da se dobro posuše.

Če je gorčični obliž pomešan z beljakom, se nam ni treba bati, da se bo pod njim vnela koža, ker se drugače tako rado zgodi.

Če položimo prek bolečega tura tanko belo kožico, s katero je podloženo jajce, bolečine zelo olajšamo.

Če popijemo pri hripavosti vsako uro žlico beljaka pomešanega z limoninim sokom in sladkorjem, hripavost močno omilimo.

Če stepemo beljak, žlico sladkorja, ščepec jedilne sode in nekaj zrnc soli, dobimo dobro kremo, ki jo s posebnim tekom uživamo s kuhanim sadjem.

Če stepemo beljak in mu dodamo nekoliko dobre marmelade, imamo jakc okusno kremo, ki jo postrežemo k kaki bolj suhi močnatji jedi.

Terpentinove skrivnosti

Terpentinu je dobro sredstvo zoper molje. Vsak mesec namočimo krpico v terpentin in jo obesimo za nekaj dni v omar. Opazili bomo, da v naših omarah ne bo nobene molja več.

Črne svilene nogavice bodo obdržale lepo barvo, če jih namočimo v topli vodi, kateri smo dodali nekoliko terpentina.

Če kanemo nekaj kapljic terpentina v vodo, v kateri bomo izpirali porcelan ali steklo, ga bomo hitreje in lepše obrisali.

Za revmatizem in trganje napravimo iz terpentina učinkovito mazilo, če zmešamo po 50 gr zdravilnega terpentina in kafurnega olja ter 100 gr olivnega olja. S tem mazilom masiramo bolni ud po topli kopeli. Mazilo hitro vtaremo v kožo, zavijemo bolni ud v bombažasto volno (flanelo) in gremo v posteljo. K bolnemu udju pritiskujemo tudi steklenico s topli vodo.

Odgovarja JOŽE KOREN —

Založba Primorskega dnevnika, Trst.

Oči novorojenčkov

Zunanja plast je pri novorojenčkih zelo tanka, notranja plast pa vpija svetlobo, ki pade na zenico. Zato so oči novorojenčkov vedno temnomodre. Toda površina te plasti se veča, zato se barva oči izpremeni.

Očesni pigment narašča vsako leto in doseže maksimum pri 15 letih starosti; takrat dobi zenica svojo stalno barvo.

Pri starejših ljudeh pa začne pigment pojemati in zato njihove zenice zbledijo.

Madeži v zenici

Na dnu zenice se skoro vedno pojavijo madeži različnih barv. Te madeže povzroča pigment, ki se nakopiči na nekaterih mestih.

Barva zenic je torej različna — celo dve zenici nimata popolnoma enake barve.

Nekateri učenjaki in tako imenovani »zdravniki« so hoteli dokazati, da se lahko po zenici spoznajo bolezni. Vendar so zdravniki dokazali, da je to stališče zgrajeno in da se s pomočjo zenice ne more postaviti nobena diagnoza.

FIZKULTURA

Pred tekmo, Dinamo-Partizan' v Moskvi

Smola „Ljubiteljev Ponziane“

V nedeljo sta bili odigrani samo dve tekmi jugoslovanskega nogometnega turnirja, in sicer v Sarajevu med domačim »Železničarjem« in »Pobedo« ter v Ljubljani med tržaško enajstoročico »Ljubiteljev Ponziane« in »Budućnostjo« iz Titovgrada iz Črne gore. Prva tekma se je končala neodločeno z rezultatom 1:1. Nalveč zanimanja te nedelje pa je bilo za tekmo v Ljubljani. Na najlepšem stadionu se je nabralo približno 3000 gledalcev, ki so po tekmi živalno komentirali izredno lepo igro ter bili po dolgem času zopet enkrat zadovoljni. Obe enajstoročici sta igrali lepo in hitro. Crnogorci so bili bolj borbeni, Tržačani pa bolj podkovani v tehniki. Vsi gledalci so se čudili, kako to, da so tržaški nogometaši kljub boljši tehniki igri in prevladovanju na igrišču tekmo izgubili. Tudi to nedeljo so Tržačani predvajali krassen nogomet, ki je navdušil prisotne, ni pa rodil sadov. Res je, da imajo nezaljšano smolo, res pa je tudi, da bi bilo potrebno prilagoditi igro na W sistem. Naj bo že karkoli, dejstvo je, da le treba zmagati in dobiti točke in ne samo igrati lepo in tehnično. Upamo, da bo nedeljski poraz s 3:0 dobra šola in da bo tržaška enajstoročica v prihodnosti polagala več pozornosti na številne sadove in točke, kot pa na lepo, a nekoristno igro.

Potek igre. Takoj po začetnem udarcu je prvih 10' napadala tržaška enajstoročica. Nato so pričeli s protinapadi tudi Crnogorci in v 15' po Božoviču dosegli prvi gol. Ta gol je bil za Tržačane mrzel tuš, ki pa jih ni demoraliziral, temveč so pričeli naravnost oblegati nasprotnikovo svetilnico, vendar pa zaradi neodločnosti v zaključnih streljih niso dosegli nobenega gola. V tem delu tudi sodnik ni priznal upravičene enajstmetrovke. Nasprotnikov igralce je v kazenskem prostoru z obema rokama objel. Žogo. Gledalci so ogorčeno protestirali nad sodnikom, ki ni priznal tako očitne enajstmetrovke, ki bi verjetno spremenila tek igre. Ko je bila premoč »Ljubiteljev Ponziane« najbolj vidna, pa so Crnogorci na splošno presenečenje v času ene minute v 34 in 35 minuti s hitrim prodoroma še dvakrat potresli tržaško mrežo. Prvi gol bi vratar z malo več pazljivosti lahko ubranil. Tržačani so zopet napadali do konca prvega polčasa.

V drugem polčasu so hoteli tržaški fantje na vsak način izenačiti, kar bi jim verjetno z bolj odločnim napadom tudi uspelo. Tako pa so v kazenskem prostoru ustvarjali večne kombinacije, namesto da bi streljali. Kadar pa je kdo streljal na gol, je streljal iz prevelike daljave ter je vratar, ki je bil v izredno dobri formi, vse ubranil. Napad za napadom so je skozi 30' igre valil na nasprotnikovo polje, a vsi so se končali, ne da bi prinesli tako začelene gole. V 34' je Malata zgrešil iz petih metrov, ko je bil vratar na tleh. Zadnjih deset minut pa so Crnogorci zopet izvedli nekaj nevarnih napadov. Vse njihove strelce pa je s krasnimi paradami, za katere je žel veliko odobravanja, ubranil tržaški vratar.

Moštvi: Ljubitelji Ponziane: Parola, Corbato II, Pugliese, Corbato I, Gianini, Giorda, Benvenuti, Stivoli, Padovan, Malata, Tommasini.

Budučnost: Koprivica, Abramovič, Pačovič, Stanilevič, Methadjovič, Popovič, Lahkovič, Mugoša, Velebič, Božovič, Mustagrudič.

Koti: Dva v korist in dva v škodo »Ljubiteljev Ponziane«. Sodil je tov. Makorati.

V četrtak pa sta bili odigrani dve tekmi, in sicer v Beogradu med »Partizanom« in »Spartakom« in v Dolati Lendavi med »Nafto« in »Metalcem«. V prvi je zmagal »Partizan« z 1:0, v drugi pa »Metalce« s 3:1.

Kvalifikacijska tablica

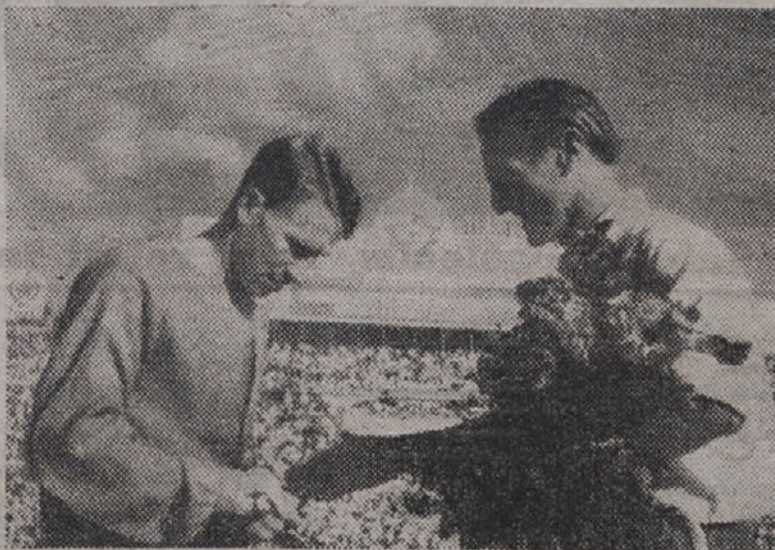
Partizan	8	8	0	0	25	4	16
Hajduk	7	6	1	0	18	1	13
Rdeča zvezda	8	6	0	2	24	9	12
Dinamo	7	4	1	2	18	11	9
Metalce	8	4	1	3	15	13	9
Spartak	8	4	0	4	14	14	8
Lokomotiva	9	3	2	4	14	15	8
Železničar (N)	8	2	3	3	8	18	7
Pobeda	9	2	2	5	14	14	6
Budučnost	6	7	1	3	10	13	5
Kvarner	6	1	1	4	5	13	3
Železničar (Sar)	8	1	1	6	7	23	3
Nafta	7	1	0	6	2	21	2
Ljub. Ponziane	3	0	1	2	2	10	1

Moštvi „Raše“ in „Škednja“ proti cilju

V pokrajinskem nogometnem prvenstvu so bile v nedeljo odigrane vse tekme 4. kola. Priznati moramo, da je tekmovanje že toliko poživilo prei omrtvileni podeželski nogometni sport, da je postalo glavni sportni dogodek nedelje. Na nogometna igrišča vseh krajev Julijske krajine prihaja vedno več gledalcev, ki lin nogometne enajstoročice, ki so včlanjene v ZDTV, nudijo res lep in dober nogomet.

Nalveč zanimanja te nedelje je bilo za tekmo med »Gorico« in »Torpedom« z Reke, ki so jo igrali na mirnem igrišču. Reški gostje so v tej tekmi pokazali boljšo enajstoročico v vseh delih, ki igra lep in kar je še važnejše, koristen nogomet. V 90' so trikrat potresli mrežo Goricanov. Goriška enajstoročica, ki je v nedeljo prej na krmilskem igrišču izsilila neodločen rezultat, je tudi to nedeljo zaigrala borbeno, vendar pa proti razigranemu moštvu Rečanov, ni mogla uspeti. Poudariti pa moramo, da imajo Goričani v svojih vrstah talentirane igralce, ki bodo s časom in treningom privedli svoje moštvo na raven odlične enajstoročice.

Presenečenje nedelje pa je bila tekma med »Škednjem« in »Gaslinjem«. »Škednja« je bil velik favorit in prognoze so bile v visokem rezultatu. Vendar pa je »Gaslinj« zaigral tako, kot že dolgo ne in so morali Škedenci napeti vse sile, da so ga odpravili z najmanjšim rezultatom 1:0.

Kapetana moštva Fedotov in Brozovič se pozdravljata

Italijansko nogometno prvenstvo

Rezultati: Milan-Roma 3:1; Torino-Bologna 4:0; Bari-Atalanta 2:0; Genova-Juventus 1:0; Brescia-Livorno 0:1; Fiorentina-Alessandria 2:0; Lazio-Sampdoria 4:0; Modena-Triestina 0:1; Napoli-Venezia 1:1; Vicenza-Inter 1:1. Avstrija-Svica 1:0. V Svici sta se v nedeljo srečali mednarodni nogometni enajstoročici Avstrije in Svice. Prvi polčas so bili boljši Švicarji, ki pa premoči

niso znali izbrati. V dragem delu pa so prevzel iniciativo Avstrijci. Edini gol dneva je padel v prvem polčasu v 43', ko je Pasteur s strelom iz 30 m iznedil sicer odličnega vratarja Svice.

Namizni tenis. V Beogradu je bila v nedeljo medmestna tekma v namiznem tenisu (ping-pong) med reprezentanco Beograda in Bratislave. Zmagali so Beograščani z rezultatom 5:3.

Primorje D 5:0; VOM-Skedenj II 2:2; Rojanese-Cebulec 1:5; Dreher IL-Ponziana 0:1. Primorje P-Sv. Marko 1:1.

Medmesni troboj v košarki

V nedeljo je bil na igrišču »Chimici« v Trstu medmesni troboj v košarki med reprezentancami Reke, Tržiča in

REPRESENTANCA TRŽASKIH KOŠARKARIC PRED TEKMO S PETORICO IZ REKE

Trsta. Igrale so ženske in moške petorice. Po lepih in izredno zanimivih igrah, polnih hitrosti, tehnike in kombinacij so zastopniki Trsta v obeh skupinah dosegli prvo mesto. Tehnični rezultati: Trst-Tržič 30:15; Reka, Tržič 47:31; Trst-Reka 31:22. Tekme ženskih petoric pa so se končale: Trst-Reka 24:16.

Moštvi Trsta sta nastopili v sledečih postavah: moški: Mancinelli, Visentini, Liciniani, Bertoki, Renko, Flego, Markolin in Pleček.

Ženske: Punter, Semola, Tegacci, Quarantotto, Bettini, Plet, Stella in Ribarič.

Pokal za Olimpijsko turnejo

Včeraj se je v Zürichu sestel glavni odbor F. I. F. A., ki je potrdil važne sklepe, ki se nanašajo na Rusijo in pa na vsa svetovna tekmovanja, ki jih bo ta organizacija priredila.

Predvsem je ta organizacija odklonila svoje privoljenje, da bi se vršilo tekmovanje med rusko nogometno reprezentanco »Dinamo« in nogometnim moštvom iz Osla; to pa zato, ker se Rusija ni hotela vpisati v to organizacijo. V splošnem bo F. I. F. A. prepovedala vsako tekmo med svojimi člani in Rusijo in to tako dolgo, dokler ne bo Rusija pristopila v to organizacijo.

Kar se tiče Anglije, je ta predlagala, naj bi se vršilo tekmovanje med Anglijo in Kontinenti v prid Mednarodni Federaciji. Ta predlog je bil sprejet in eno tako tekmovanje se bo vršilo 10. maja v Glasgowu.

Glavni predmet razpravljanja te konference pa je bilo pripravljanje »Svetovnega pokala« in izdelava vseh pogojev in predpisov, ki se tega tičejo. Pri tem delu bodo sodelovale Rus (Anglija), Delaunah (Francija), Lotsy (Holandska) in dva člana brazilske delegacije, ker se bodo namreč ravno v Braziliji vršile največje tekme.

Okrožno nogometno prvenstvo

V okviru okrožnega nogometnega prvenstva je bilo po vseh igriščih Trsta precej vroče. Tudi to tekmovanje je že postalo priljubljeno pri ljubiteljih nogometne igre, to pa zaradi tega, ker moštva igrajo borbeno in z ljubeznijo do sporta. Tehnični rezultati: Nebrežina-Tovarna strojev II 5:0; Opčine-Acegat 6:2; Costalnaga-Kraljič 2:2; Rauber-Montebello II 1:5; Dreher-Col 1:1; Pisoni-

ZA BISTRE GLAVE

1	2	3	4	6	7	8
9	10			11		12
13				14		
	15		16		17	
18	19		20	21	22	22a
23		24				25
26	27	28				29
		30	31		32	
33	34			35		36
37			38		39	
		40				

Nagradna križanka št. 1

Vodoravno: 2. najdoslednejši borec za pravice primorskega ljudstva; 9. velika kača; 11. moško krstno ime; 13. odgajam; 14. srbohrvatska beseda za vodnjak; 15. igralna karta; 17. kazalni zaimek; 18. ribiška priprava; 20. kraj blaženih; 22. v slovenskem zgodovinskem pisju zelo poznano ime; sicer tudi ime ptiča; 23. začetni dve črki imena slovenskega mesta; 24. gora na Primorskem; 25. kratica za »sportni klub«; 26. iz slovnice poznana kratica; 28. domača žival; 29. glagol premikanja; 30. kratica za organizacijo združenih delavcev in namočencev; 32. dve obliki za isti predlog; 33. namenilnik glagola, ki pomeni zabavanje; 35. svetniško ime; založba tega imena je bila nekoč zelo poznana tudi na Primorskem; 37. zelo razširjen tip majhnega avtomobila; 39. povezani šopi las; 40. evropska prestolica.

Navpično: 1. vodilna balkanska država; 2. vrsta sportnega čolna; 3. tujka za obvestilo; 4. kratica za akademski naslov; 6. hrvaški izraz za jezen; 7. izkazal se je v borbi; 8. jugoslovanski politik; 10. predlog; 11. egipško božanstvo; 16. vrh v zapadnih Julijskih Alpah; 19. star izraz za pogana; 20. ime otoka žalostnega spomina; 21. viden izraz žalosti; 22a) kovinska konica; 27. ptič, tudi priimek; 29. napis nad vrati v prireditvenih dvoranah; 31. lahni vetrovi; 32. primorska reka; 34. starogrška boginja zemlje; 36. kratica za glasbeno delo; 38. vas pri Ljubljani.

KVADRAT

	1	2	3	4	Vodoravno in navpično:
1	A	A	A	A	1. učilišče
2	E	E	G	H	2. drevo
3	H	L	L	O	3. položaj
4	O	R	Š	T	4. kamen

Nekdaj in danes

(Nadaljevanje s V. strani)

zadružništvu ter zaprosil odbor Glavne zadružne zveze, da vzlži protest pri Mednarodni zadružni zvezi glede krivičnega postopanja ZVU napram našim zadrugam v coni A, kar je skupščina z burnimi aklamacijami sprejela. Sprejet je bil predlog, da kongres pošlje protestni brzojav velikim štirim v New York v smislu podanega poročila.

Vsi delegati so dolgo časa plaskali Trstu in Gorici.

Po petju državne himne je predsednik kongres zaključil.

Vsi prisotni so se razšli s pričanjem, da so se na tem kongresu položili zdravi temelji jugoslovanskemu zadružništvu in da bodo na prihodnem kongresu, prihodnje leto, čuli o plodovih in uspehih dela na zadružnem polju, ki bo zadovoljivo za vse narode Jugoslavije.

Tudi mi primorski zadružniki želimo jugoslovanskim zadružnikom mnogo uspeha za boljšo bodočnost delovnega ljudstva.

Naj živi svobodno jugoslovansko zadružništvo!

Piha v veselje in zabavo poštenim, in v žalost in jezo onim drugim

V.: Kucd huodeš, da te ni vit vre ane tri tjedne?
M.: Nprej riječe — dbrdan! Jest ne znan kadaj te bn kej navado. Nemš nobijene krjance. Ne buode ku tiste naše odborneke, ke mislejuoa, da jem buo pala kruona z glave, če be te pazdroule kukr se šika...!

V.: Dbrdan no! Sej jemš prou, smuo ratale ku devje... Ma kaj sn te teu pavet? Aa, ja čuj, Tone me je pravo, da suo se tn une pi giornale seguro ke naprdne zatu, ke smuo une buat malo prjeveč oštijale... Znaš, ke se uno piso u Tednek...!

M.: Čegou Tone??
V.: Tone, ta s Frľugo! Tone, ga ne paznaš?? Tone uod Tonata, tuontouga sin — pej! Sej ga paznaš...

M.: Aaa, uan! Sej ga nekuole ne videš, de be jemc cajnguoa u ruakah... Prava rejč...

V.: Nekon slabe uole se Miče...! Kaj te je? Sej je taku lepa žrnada dnu!

M.: Uuu... Fuiij... Se matr... use ukjep!!

V.: Kaj se ustou z levuoa, al te je ta stara kej drjegania??

M.: Stuff sn, da te ne muoren pavet...

V.: Sej smuo use štufe, ne samo ti... Burja je začijela žvižt... Mrjez je te. Ni mrve sena... Anga palena drv, jen tiste dveje lire ke zaslužeš, te ne zaliježejuoa nanka za špežuoa...

M.: Eee, kaj tisto...! Če ni-smuoa krepale tuo ujkuoa ne bmuoa tude zdej ku z mijernu kšna strela kej prti: zdej paštuoa, zdej čukr zdej plahite... Ambt te dajuo Sindakate, ambt Leate, ambt papeš... Bašta jemet šclde...!

V.: Ben, kaj tje za ana buazja uoblast, da se držiš ku pičmh?? Al se kej tašnga brou u giornale...? Jest sn riječo, de ga ne kupen več, zdej ke buojuoa pa pijet lir aden...

M.: Škuoda, da jeh ne dijenejuoa pa stu lir anga, taku, de be jeh ledje nekuole več ne kuple ne brale...

V.: Sakrameejsnsko, suo se te zamirle — pej prou tijebe, ke zmirn buleš vanje.

M.: Se be tude tijebe, če be nutr brou, da je nrbulše, da pademuoa nazaj pd Jetaljuoa...

V.: Hiiijeejz!! Buh te frdame, kaj se pou na teme?? Al se te mejša?? Se zebc šentemente — kale?? Prmejduše, da te škuode!!

M.: Tude mene ni šlo u glavuoa, ma sn use delo pesto z ruk, jen vele tijeke guar h Rikate, de me stvar špegijra...

V.: Ketirme Rikate??

M.: Riko pej! Ta z Uopčen, Kaj ga ne paznaš? Ta uod Malalana, ke jema brata farmana... Ta ke je bijeu u cajte fašistou več u przuone ku dama...!

V.: Kaj ga ne paznam...! Sej ni dougo uod tega ke je jemo deškorš prns...! Aaa, je muoš u riječe uan!

M.: U riječe, paštenjak, jen koražen zmirn! Uan prave, da zlude ni taku črn, ku ga malajuoa, da ne buo hudga...

V.: Eej, Buh te štrafe. Ne! Tega se nism truošto učakt. Ne! Prej smrt, ma tega pej ne, da se buo hudč nazaj čepiro pa naše ziemiije, puale ke smuo trko patrepe jen dale!! Ga ne buo mera pred njime ne panuače ne čiježdan jen te buojuoa prše ku dižgracija vsake ure touč na vrata. Tok, tok, tok, tok, Ki že? «Kue-stuuura»... Tok, tok... Ki že? »Tasse...«... Tok, tok... Ki že? »Karabinjeeri, il vostro figlio će a kaza...?«... Zlude jen matr frdame, če se samo spounem me pride mrščaju pa vsem žuote... uod samga straha. Buhubare!

M.: Ma čake, da te dapavem! Riko prave, de be uane ble gspadarje tn pr ane glihe: uod Zaul, guar na Bazavicuca, Urlek, Repen, Pruasek jen čije du Miramara... Du Mfinkuona be bio naše jen tude Goricuoa be jemele ml... Se zastuope, mi be jemele nš Gvernno autonomo... Naše šule jen use pravice inšoma... Garantirano uod Taljano — ma tude uod našeh!! Ma bmuč vidle uan prave, de be blo uselih bulše taku, kukr da pride jintrnacional...

V.: Naš kaj te riječen, va ben ke na une se ne zaniješ, naše vre znajuoa kaj delajuoa... Jemajuoa riječ: »Rajše ku teve ke suo zdej, nej jema ta nesrečen Trst Jetalja... Buh ve kadaj nm buo tu prou pršo...«

M.: Taku je Vane!! Viden, da tude Ti nekej zastuopeš...! Jen jest pravem zmirn, da tude naše jemajuoa glavuoa na senijale... Na ana viže al na druge bjur vre nrdile, da buo prou...

M.: Mucren jet Vane; zdrave jen koražu zmjern...!

t. i. g. r.
Okolica, u svijeten Mrtine 1946.

Kojuc, Bevin kar tukajic bova vcepila novo kolonijo

Tržaške bare kolonizirajo

Volitve in mednarodna kontrola

Najprej moramo pojasniti, kaj je mednarodna kontrola; tega pa seveda ne moremo storiti v enem samem stavku; sploh moramo biti zelo pazljivi, ko definiramo mednarodne pojme, kot so n. pr. mednarodni karteli, mednarodni koncerni, mednarodni kapitalisti, itd.

Zato je priporočljivo, da pojem mednarodne kontrole spoznamo na kakem klasičnem primeru, najbolje na primeru klasične dežele Grčije.

Trije džentlemeni ali mesjži (oba izraza sta mednarodnega karakterja) so se pojavili lepega dne v predsohi, odložili svoje plašče in se predstavili kot mednarodna kontrola.

Predsednik vlade tiste dežele se je namrgodil: Če se ne mčim, džentlemeni in mesjži, sem zahteval od vaših vlad kontrolo mednarodnega obsega, ne pa trojice oficirjev. Trije glasovi več ali manj mi bodo presneto slabo pomagali.

Mednarodna kontrola se je dobrodušno nasmehnila. Eden njih je pokazal s prstom skozi okno proti nekim vojašnicam.

Tam se je vlekla ogromna, dolga kolona; mednarodni kontrolorji, lepo razporejeni po dva in dva drug za drugim, so pravkar prejimali svinjino z jabolčno omako.

Drugi je uperil ustnik svoje pipe proti morju; mednarodne kontrolorke z debelim oklepom so spuščale gost dim in umetno meglo ter se s topovi dvanajstih palcev vezbale v kontroliranje.

Tretji je z obema rokama pokazal na nebo. Tudi ono je bilo v znaku mednarodne kontrole.

Ko smo na tem konkretnem primeru precizno objasnili pojem mednarodne kontrole, poglejmo še, kakšno zvezo ima ta kontrola z volitvami.

Kajti volitve brez mednarodne kontrole ne veljaje nič.

To pa seveda ne pomeni, da mednarodna kontrola glasuje kot ostali volilci.

Navadni volilci glasujejo z listki ali z gumijastimi kroglicami.

Mednarodna kontrola glasuje s kroglicami (seveda, ne z gumijastimi) in s celimi listami. (Gumij, v obliki palic je potreben za domačo kontrolo).

Navadni volilci se po predpisih lahko na semem volišču odločijo, za koga bodo glasovali.

Mednarodna kontrola pa, spet po svojih predpisih, dobro ve, za koga bo glasovala, še preden se je izkrcala.

Navadni volilci oddajo svoj glas in se nato vračajo domov.

Mednarodna kontrola pa se ne namerava vrniti domov potem ko je oddala svoje glasove in razporedila tuje.

Kot se torej vidi, je zaradi ogromnega pomena mednarodne kontrole za pravilnost volitev boljše, da volitev sploh ni, kot pa da se voli brez mednarodne kontrole.

Če bi n. pr. Grki ne poklicali na pomoč mednarodno kontrolo, bi se jim godilo prav tako kot Bolgarom; na oblasti bi imeli vse kaj drugega kot ljubljence mednarodnih kontrolorjev.

Od primitivnih vžigalic do ČERINOU

Ako izločimo iz te razprave zastarale načine vžiganja cigaret kakor od strele vžigano smreko, trenje lesa in kreslino gobo, so prve vžigalice v modernem smislu obstajale iz stekleničice žveplene kisline, v katero si vtaknil lesen klinček s preparirano glavico, ki se je eksplozivno vnela.

Pčstopok vžiganja se je vršil slavnostno v krogu mnogih občudovalcev, tako kakor se na pr. danes izvajajo na sejnih razne čarovnije. Kdor je hotel biti imeniten, je nosil s sabo stekleničico žveplene kisline, ki so ji tedaj pravili »hudičovo olje« in vikal vanjo klinček. Bil je to šport za aristokrate Napoleonove dobe.

Ket nujna posledica industrijske revolucije so se kmalu nato pojavile smrdeče žveplenke. Bile so znak sproletariziranja širokih množic, ki so jih vžigale na podplatih, mizah, stenah in podob-

nih hrapavih predmetih. Bile so in so še danes silno praktične, a ne za aristokratske nosove, ki so še nadalje raje vtikali klinčke in zavidali delavca za smrdečo, toda zanesljivo »žveplenko«. Rabila pa se je ta razen za vžiganje tudi za ugašanje življenj, ker je bila glavica iz strupenega fosforja. Duševno zaostali otroci, ki so jih instinktivno vtikali v nos, da bi fcsfor po tej poti dospel v možgane, so jih včasih pomotoma vtaknili prst niže in požrli ter umrli. Ker se ni moglo za nakup cenene škatlice tako strupenega izdelka zahtevati zdravniško izpričevalo, so kmalu iznašli nestrupeni fcsfor. Toda »žveplenka« je še vedno silno smrdela in ni bila za uglajeno gospodo, ki je ni mogla uprabljati, ker je nosila čevlje z mehkimimi podplati, imela tapcirane stene in položene mize. Da bi tej ugodili, so Švedi iznašli tako imenovane varnostne vžigalice, ki se dajo vžigati samo na neki rjavi barvi, namazani na škatlico. Iznašli so jih istočasno z dinamitom, ki se rabi, kot vsi vemo, za granate. Šved Kreuger pa je s poizkusi dognal, da se dajo poglati v zrak cela velika podjetja tudi z malimi vžigalicami. Zato je ustanovil vžigalični trust »Kreuger & Co« in nekega lepega dne je širom vsega sveta

pognal v zrak neštete trgovskih hiš. Ta eksplozija je povzročila milijardo škodo in vrgla na ce sto deset in deset tisočo ljudi. Toda na srečo je bil edina smrtna žrtev sam »iznajditelj« Kreuger.

Vse te vžigalice so bile leseni klinčki, kajti kjer so jih izdelovali, je raslo mnogo smrek. Ko so v Italiji poizkusili njih izdelavo, so spoznali, da nimajo smrek. Ker pa je bila tam povsod obilica cunj, je neki pametnjak iz Rima, Valobra, porabil stare nitke, ki jih je preje utrdil z voskom, za klinčke vžigalic. In s tem je iznašel vsem znane »čerine«. Te so zanesli k nam fašisti, ki nam niso dovolili, da gojimo slovenščino. Zato tudi nimamo slovenskega izraza za »čerino«. Tedaj, za časa fašizma, so sličili belim klinčkom, za polovico manjšim od običajnih vžigalic. Takoj vam bo jasno, zakaj so tako majhni, če vam pcvem, da so na Švedskem visoki ljudje, v Italiji pa pritlikavci. Pred vojno so »čerine« imeli temne glavice, toda trdi vojni režim jim jih je pobelil in ker ni bilo mila za pranje cunj, so klinčki silno potemneli, tako da se po osvoboditvi tu pri nas naravnost počrnili. Hudojni jeziki pravijo, da je to zaradi prevelike uporabe črnih sraje pri njih sestavi.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Pomislil vendar, v Evropi vrte film. Afrika je svobodna... (Jež)